

TWHE
THIRD WORLD HOTELS & ENTERTAINMENT
**AMERICAN
CHANCE CASINOS**

***Letošní tropické léto – přežili jsme!
Plzeň – město šesti řek
Trojité jubileum u medvědů
Na hrad za vzácným áronem***

Vydává:

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

... VAŠE OBLÍBENÉ MÍSTO PRO ODPOČINEK I POUČENÍ

Všichni společně na pódiu

Dvanáctičlenná africká hudební, taneční a divadelní skupina IYASA (Inkululeko Yabatsha School of Arts) z umělecké školy v městě Bulawayo v Zimbabwe přijela v létě po obrovském úspěchu v minulých letech na své v pořadí už osmnácté evropské turné. Přivezla představení opět plné písní, tanců, rytmů a scén inspirovaných africkou lidovou kulturou, která diváka uchvátí spádem, provedením a bezprostředností.

Foto Kateřina Misíková

Taneční a divadelní soukromá škola byla založena v roce 1989. Jejich současných 60 učitelů a studentů nalezlo v minulých letech svůj druhý domov v Jindřichově Hradci. Pobyt na jihu Čech a na Vysočině považují vždy za nejkrásnější část turné po Evropě. Velmi úspěšně se rozvíjí spolupráce s českými zoologickými zahradami, zejména s těmi zaměřenými na africkou faunu.

V Plzni v minulých letech soubor vystupoval před Tropickým pavilonem nebo u Kiboka. Pro letošek vybrali hostitelé lochtotínský amfiteátr. Aby diváci, kterých se sešlo několik desítek, nebyli daleko od interpretů, pozvali je přímo na pódium.

Návštěva každého vystoupení skupiny IYASA znamená podporu rozvoji umělecké školy v Bulawayu a vzdělání v uměleckém oboru několika africkým dětem. (mv)

Čtení pro záchranu ohrožené přírody

Letošní novou akcí Zoologické a botanické zahrady města Plzně ve prospěch záchranných projektů bylo Čtení pro.... Konalo se v Sibiřském srubu a jeho účastníci mohli podpořit záchranné projekty různými formami. Jako první ze čtyř se počátkem června představil sýček obecný – pták roku 2018, který je kriticky ohroženým druhem.

Strašidelné, poučné i veselé příběhy nejen o tomto opeřenci četl tiskový mluvčí zahrady Mgr. Martin Vobruba. Nejvíce utkvěla v paměti přítomných vesnická balada z roku 1886 Sýček Alizarův od Josefa Leopolda Hrdiny. Přestože sama trvala více než hodinu, všichni si čtení vyslechli až do konce.

Červencovým tématem se stala zmije Latifiova a jejím protagonistou známý herec Jakub Zindulka (na fotografii). Ten již se zoo spolupracoval vícekrát. Nejvýznamnějším počinem byla kniha básniček Moje malá zoo. Příběhů o hadech je v literatuře o něco méně než o sovách. Přítomní ocenili zejména hercovo statečné vypořádání se s těžko

vyslovitelnými jmény bájných hadů – jako Quetzalcoatl a jeho rodiny.

Do třetice přišel na řadu chřástal polní. Jeho literární patronaci přijal v srpnu Jaroslav Samson Lenk. Připravit toto čtení byl těžký úkol, neboť literárních počínů o chřástalovi je jako šafránu.

Poslední čtení v závěru září věnovali pořadatelé filipínskému ostrovu Talarak. Ujal se ho herec Divadla J. K. Tyla Martin Stránský. (mv)

Foto Kateřina Misíková

Josef Hart: CHVÁLA SLIVONÍ

Na jaře rozzáří ještě ne příliš barevné stráně a lemy cest sytou bílou barvou jejich tisíce květů. Jako správná pláňata kvetou a rodí prakticky každým rokem. Když se na jejich větvích objeví větší či menší kuličky plodů od žluté přes fialovou až po různé odstíny modré, mají prázdniny pomalu na kahanu a podmracené dny vyvolávají předtuchu nedalekého podzimu. Jak pro optimistické květy nechybějící na žádném Ladově jarním obrázku, tak pro chuťově příjemné ve škále od kyselejší až k mdlé sladké plody, budiž vzdána slivoním sláva! Na rozdíl od blízkých příbuzných švestek přežily šarkovou epidemii a tak stále rozdávají osvěžení každému, kdo se toulá po naší srpnové krajině. Natrhat si něco slivek bylo letos obzvláště snadné. Stejně jako u švestek se jejich větve skláněly až k zemi.

Při poznávání Českého středohoří jsem narazil na druh, který barvou a zejména chutí připomínal vyzrálé meruňky. Pozorně jsem se zadíval, zda listy neprozradí nějakou příbuznost s tímto ušlechtilým ovocem. Ne, byla to obyčejná slíva, jen sluneční paprsky daly jejím peckovičkám tak jedinečnou chuť. Bylo příjemné pozorovat, jak se i další turisté zastavovali u košatých keřů nebo nevysokých stromů slivoní a ochutnávali plody této země. Dobře, že všechna tato pláňata přečkala doby zemědělské velkovýroby. A snad přežijí i její současný plíživý návrat. Pro bílé jarní meze a okraje cest, pro jejich letní štědrost, pro stále příjemný pohled na naši krajinu...

Pralesy s výročím

Boubínský praless.

Foto Jaroslav Vogeltanz

Původní lesy tvoří necelé procento evropských lesů. Nejvíce se vyskytují ve Finsku na hranicích s Ruskem a v nepřístupných karpatských údolích od Slovenska přes Ukrajinu a Rumunsko po Srbsko. Řada z nich není vůbec chráněna. V ČR mají pralessy (původní lesy) výměru 821 ha, což je samozřejmě nepatrný zlomek celkové plochy zdejších lesních porostů. Letošní osmičkový rok přináší několik významných výročí nejen politických, ale i dalších. Nejstarší náš praless – Žofínský – slaví 180 let od svého založení a nejznámější český praless – Boubínský – 160 let.

Žofínský praless byl založen 29. srpna 1838 a společně s pralessm Hojná Voda – oba jsou v Novohradských horách – se staly nejstaršími rezervacemi v pevninské části Evropy. Současná rozloha Žofínského pralessa je 102 ha, není přístupný veřejnosti. Nejstarší stromy, převážně listnaté, dosahují věku až 400 let.

O založení Boubínského pralessa – třetí nejstarší české přírodní rezervace – se zasloužil pokrokový lesník Josef Jahn. Řadí se k nejvýznamnějším evropským lesním lokalitám. Jeho rozloha je 686 ha; věk nejstarších stromů se pohybuje mezi 400 až 500 lety. S výjimkou jádrových porostů je možné procházet pralessem po vyznačených cestách a je turistickou atrakcí. Je součástí Chráněné krajinné oblasti Šumava, která má letos rovněž výročí. Připomíná si 55 let od svého vyhlášení. (zh)

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

JE TO PARADOX, EVROPA RADÍ OSTATNÍM, JAK SE K PRALESU CHOVAT, PLATÍ VÝZKUMY V AMAZONII, ALE SAMA JEJICH OCHRANU NA SVÉM VLASTNÍM ÚZEMÍ NEZAJISTILA.

Prof. Miroslav Svoboda, Fakulta lesnická a dřevařská České zemědělské univerzity v Praze

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Albíní sumce velkého – nočního dravce a jedné z největších evropských sladkovodních ryb v České řece. Více o této unikátní expozici v rubrice Okénko do historie.

Foto Alena Voráčková

MLADÁ FRONTA DNES SPOLEČNĚ S IRISEM

Jedním z největších marketingových a prezentačních počinů Zoologické a botanické zahrady města Plzně v letošním roce byl vklad druhého čísla časopisu IRIS do jednoho z červenových čísel deníku Mladá fronta Dnes. Získali ho všichni předplatitelé těchto novin v Plzeňském a Karlovarském kraji. Tedy více než 5 000 čtenářů. Tuto formu propagace umožnila krajská dotace a mnohaletá výborná spolupráce s vydavatelem MFD – s krajským zastoupením společnosti MAFRA a. s. (rd)

Na republikovém minimu již potřetí Kdyně!

V Odpadovém Oskaru vyhlášeném ekologickou organizací Arnika za nejnižší množství netříděného čili smíšeného domovního odpadu na obyvatele získaly ocenění v letošním roce následující obce v Plzeňském kraji: V kategorii do 1 000 obyvatel Sytno na Stříbrsku s 54 kg na osobu, do 5 000 Dýšina na Severním Plzeňsku (79,5 kg na hlavu). Mezi městy nad 5 000 obyvatel zvítězila Kdyně a s 90,3 kg na člověka se stala dokonce republikovým vítězem. A to již potřetí za sebou! Nevěštěnice na jižním Plzeňsku dostaly ocenění za dobré příklady z praxe. Jedno sběrné místo na tříděný odpad zde připadá na stovku obyvatel!

Vysloužilého elektroodpadu odevzdali k recyklaci občané Plzeňského kraje v loňském roce 2 330 tun. (zt)

Hlas pro Zahradu poznání

Ekologicko osvětový projekt Města Strakonice ZAHRADOU POZNÁNÍ 2013 – 2018, který vrací zpět do krajiny původní odrůdy ovocných dřevin, a o němž jsme pro jeho mimořádnost již několikrát psali, byl 19. května na Vyšehradě vybrán do celostátní soutěže Má vlast cestami proměn. Jde o velký úspěch a pro environmentálně a kulturně poznávací rozměr si projekt zaslouží masovou podporu v internetovém hlasování. Hlasovat lze pouze jednou a to takto: Do Googlu nebo na Seznam zadat: Má vlast cestami proměn. Rozkliknout hned první odkaz. Vedle textu se objeví tři velká modrozelená kolečka. V pravém z nich je napsáno: Chci hlasovat o nejhezčí proměně. Po rozkliknutí tohoto kolečka se objeví nabídka všech možností pro letošní hlasování.

Projekt ZAHRADA POZNÁNÍ si váš hlas určitě zaslouží. Hlasování bude probíhat do května 2019 a výsledky budou vyhlášeny 18. 5. opět v Praze na Vyšehradě. (mš)

Zázraky přírody

Dudek chocholatý chrání zárodky mláďat ve vajíčku způsobem, který nemá mezi ptáky obdoby. Vaječné skořápky mají na povrchu mikroskopické prohlubně, do nichž samička vtírá hmotu vznikající ve zvláštní žláze poblíž kloaky. Výměšek je plný užitečných bakterií, které vytvářejí bílkoviny s antibiotickými účinky. Mláďe je tak chráněno před infekcí ještě dříve než se proklube z vajíčka. (zt)

Foto (repro)

František Hykeš: ZALÉVAT – ANO ČI NE?

V minulých letech, pokaždé, když v Plzni pršelo, ptal jsem se sám sebe, zda sprchlo také u nás na zahradě, nebo mě čeká ne příliš oblíbené zalévání. Pozemek totiž leží ve výrazném srážkovém stínu. Za ta léta jsem si zvykl, že v okolí lilo jako z konve, ale u nás svítilo sluníčko. O pouhých pět kilometrů dál byl v lese houbařský ráj, v tom „našem“ člověk nezavádl ani o prашivku... Letos jsem si tu otázku přestal klást. Když takřka neprší nikde, jak by mohlo, byt jen ukápnout z nebe u nás. V druhé polovině května se od Rochlova na Nýřansku po Chotěšov přehnal příválový mrak. Alespoň okrajem, kdyby se nás dotknul. Obě místa dělí jen pár kilometrů. Kdepak, opět suchá zem.

Na víkend jsem tak letos odjížděl na zahradu s téměř stoprocentní jistotou, že zde ani nekáplou a zalévání mě opět nemine. V několika denních etapách, aby se znovu doplnila voda ve studni. Tak jsem s přírodou letos válčil od jara do konce prázdnin. Zlepšení přinesl až začátek září. Před koncem srpna jsem se z publikované mapky dozvěděl, že je zde, v enklávě na rozhraní okresů Plzeň-jih a Domažlice, nejvyšší stupeň ohrožení suchem, stejný jako v nejvyprahlejších místech jižní Moravy. Stav vegetace tomu odpovídal: Louky a pastviny vyprahlé a hnědé, porosty kukuřice usychající nastojato. V příštích dnech jsem jižní Moravu navštívil. Mnohde naskýtala příroda tentýž obraz. Byla to sluncem sežehnutá krajina. Například v okolí Strážnice vyschly i drobné potoky. Takže exotická vádí už máme i u nás! Tak to ten, co teče pod naší zahradou, Srbský se jmenuje, naštěstí takový osud nepotkal. Úplně na dně se přece jen udržela slabounká stružka vody.

Za hliník do Bavorska

Minulé období bylo z hlediska sběru potravinářského obalového hliníku v celém kraji přelomové. Organizátorům sběrové soutěže na Plzeňsku – Sdružení přátel Zoologické a botanické zahrady města Plzně IRIS – ubyl odchodem paní učitelky Marie Kilbergerové do důchodu nejpilnější sbírací subjekt. Základní a mateřská škola v Městě Touškově. A potom, že jsme všichni nahraditelní... První místo tak rázem zaujaly se 637 kg upotřebeného hliníku sběrači ze Základní a mateřské školy Ludvíka Očenáška v Dolní Bělé na severním Plzeňsku. Největší podíl na tomto množství měli žáci II. třídy v čele s Matějem Svítilem, který dokázal sám nashromáždit 50 kg.

Přes výše uvedený výpadek se podařilo na Plzeňsku díky soutěžně-sběrové aktivitě Sdružení IRIS zachránit 2 500 kg této suroviny. S dvěma krabicemi cirká po 20 kg hliníku k tomuto číslu přispěla i pražská firma Beckman Coulter.

S MAGNETY UŽ TO DÁL NEŠLO

Na Domažlicku byl sběr použitého potravinářského hliníku organizován z iniciativy města Domažlice od roku 1993. Nejdéle v celém Plzeňském kraji. V letošním roce do něj bylo zapojeno 162 jednotlivců a 38 kolektivů, převážně škol. Ti první ho dokázali nasbírat téměř 885 kg, od ostatních pocházelo 1 378 kg suroviny. Dohromady 2 263 kg. Určitě úctyhodné číslo, vezmeme-li v úvahu například hmotnost víčka od jogurtu. Ale právě toto velké množství bylo paradoxně důvodem po 25 letech k ukončení organizovaného sběru hliníku. Mgr. Jana Vacíková, Ph.D., z odboru životního prostředí Městského úřadu Domažlice vysvětluje proč: „Jsme a musíme být především úředníci a už prostě nebylo v našich silách s magnety v ruce oddělit v každém pytlí čistý hliník od přimíšených kovů. Jinak nám ho sběrna nevykoupila. Je to velká škoda, ale taková je prostě realita.“

V TACHOVĚ S KONTEJNERY

S organizovaným sběrem hliníku skončili, jak nám sdělila spolupracovnice redakce Ilona Gonová z tamního městského úřadu, také v Tachově. Zde s touto formou zachrany použitého potravinářského hliníku začala místní organizace Českého svazu ochránců přírody na počest Dne Země v roce 1997. Právě u ní se inspirovalo Sdružení IRIS pro vyhlášení sběrové soutěže na Plzeňsku. Ovšem v Tachově má zastavení organizovaného sběru zcela jiný důvod: Od prosince 2017 jsou totiž po městě rozmístěny v rámci separace tuhého domovního odpadu vedle těch barevně důvěrně známých ještě šedé kontejnery na kov. Za takovou iniciativu lze městu jen gratulovat a přát si, aby se stalo vzorem nejen pro Plzeňský kraj, ale celou republiku. Vždyť jak nám I. Gonová napsala, podle statistik průměrný Čech vyprodukuje za rok asi 1,2 kg hliníkového odpadu z potravin. Použitý hliník se přitom na skládkách téměř nerozkládá. Na jeho povrchu se vytvoří vrstvička, která zabraňuje další reakci. Dobře se však recykluje a spotřeba energie je v porovnání s jeho výrobou z bauxitu pouze pětiprocentní.

Na Plzeňsku, na narození od obou uvedených měst, bude sběr hliníkových potravinářských obalů pokračovat i nadále! Díky dlouholeté a vynikající spolupráci s firmou AUTOMETAL-Trade problémů, které měli v Domažlicích, jsou zdejší organizátoři ušetřeni.

A dobrá zpráva pro všechny školy, jež se v letošním školním roce do sběrové soutěže zapojí: Díky dotaci od Svobodného státu Bavorsko na přeshraniční spolupráci bude úsilí těch nejpilnějších oceněno poznávacím výletem do východního Bavorska. Tak se snažte, sbírejte. Taková odměna přece stojí za to! (hy)

Foto Ilona Gonová

S ošetřovatelkou Kristýnou Benešovou o trojčatech i prozatím posledním přírůstku

Mates se rozhodl zachránit lva berberského

Prozatím posledně narozené lví mládě.
Foto Kateřina Míšíková

Jaký je to pro ošetřovatele pocit, když vidí u matky tři mláďata?

Úžasný. A když zjistíte, že jsou zdravá a matka je připravena se o ně postarat, vedle radosti se dostaví i úleva, že se nebudete muset v příštích dnech strachovat chodit do práce, protože tam na vás bude čekat smutná zpráva.

Sourozenci už mají za sebou křest. Jména jim rozdali náměstkyně hejtmana Plzeňského kraje JUDr. Marcela Krejsová a herec Divadla J. K. Tyla v Plzni Martin Stránský. Víte, který je který, nebo jsou to pro vás dál tři anonymní rostoucí koťata?

To nebyla nikdy. Prakticky od narození se dala rozeznat podle barvy srsti a velikosti. Nejsvětější a současně největší je Dabir (Soudce). Mezi ním a nejmenší jedinou samičkou Damali (Krásná představa) je výrazně se tmavě vybarvující Deema (Tmavý oblak). Všechna lví mláďata jsou po porodu světlá, ale malá lvice, ta byla prakticky bílá.

Ke křtu bych chtěla ještě říci, že byl organizován jinak než ty předešlé, což se nám, ošetřovatelkám, líbilo. Nekřtila se totiž přímo zvířata, ale jejich plyšové maskoti. Zůstala zachována slavnostní atmosféra a současně nebyl narušen komfort mláďat.

Trojčata se narodila 12. května. To vím přesně, protože IRIS byl těsně před tiskem a tato radostná zpráva se dávala už do graficky hotového časopisu. Tento rozhovor spolu vedeme 1. září. Jak už jsou lvičata velká?

Z chovatelského hlediska jsou před druhou vakcinací a jejich hmotnost se pohybuje kolem patnácti kilogramů. Musím na ně také prozradit, že jakmile se jim začaly proezávat stoličky, dostala vcelku rychle chuť na maso, na které chodila do Matesova boxu. Mateřské mléko už tak mají jako doplněk stravy. Zejména si oblíbila ohryzávat žebírka, je to pro ně i zábava. Ostatně, jak rostou se mohou návštěvníci přesvědčit ve výběhu. Když se jim poštěstí, budou mít před sebou pohromadě šest lvů.

Jak je přijal otec Mates a starší sourozenec Baquir?

Matesa jsme měli prověřeného jako bezproblémového samce už z předchozích spojování smečky a brzy se mezi sebou skamarádila i lví mládež. S kolegyní jsme si oddechly, že všechno dobře dopadlo. No a matka, ta měla konečně trochu času si odpočinout. Ono dá zabrat jedno, natož tři mláďata!

Nebavme se ale jen o trojčatech. Uprostřed prázdnin, 27. července, se narodilo druhé samici Neyle další, celkově v pořadí již šesté koťe.

Vždyť si také děláme legraci, že pokud se bude Mates tak činit i do budoucna, zachráníme berberský poddruh lva pustinného sami z Plzně. Ale vážně. Po narození mělo lvičte tisíc sedm set gramů. Takže si mohou čtenáři udělat představu, jak rychle lvičata přibírají na hmotnosti.

A kdy bude mít návštěvníckou premiéru Esma, jak jste si malou samičku pracovní nazvaly?

To ještě dnes nedokážu říci, nechci spekulovat. Jak je to již šesté mládě a my už nejsme tak úzkostlivé ošetřovatelky – máme, ponechaly jsme po porodu pavilon se samicí a mládětem přístupný. Bohužel pokus se neosvědčil. Prázdninová zvýšená návštěvnost a také fakt, že ne všichni návštěvníci byli ukáznění a dopřáli mámě s mládětem potřebného klidu, nás přimělo ke standardnímu postupu, tedy k uzavření části pavilonu Tajemný noční svět Afriky.

František Hykeš

Bronzová Růženka

Mládě nosorožce indického Růženka získalo ve 24. ročníku soutěže Bílý slon pořádané sdružením Česká zoo 3. místo – čili bronzového Bílého slona. A to jako odchov roku 2017 v kategorii savci. Cenu převzal 16. května ve Fulneku za kolektiv ošetřovatelů Robert Bultas. Cenou Bílý slon jsou oceňovány přínosné chovatelské počiny a také nové významné stavby v českých a slovenských zoo. (mv)

Za několik let opět na shledanou!

V půlce srpna se konala v plzeňské zoo Letní univerzita juniorů CEAF ZOO. Od založení Středoevropské asociace přátel zoo v roce 1999 se zde uskutečnila již poštěstě. Z prvních táborníků jsou dnes instruktoři a dospělí přátelé zoo. Během tábora čekalo více než 40 účastníků setkání s odborníky na ochranu živočišných druhů, přírodu Afriky, historii Zoo Plzeň i nejedovatější hady světa. Nechyběly noční procházka zahradou, vědomostní kvízy i brigáda na statku Lůftnerka. Samozřejmě byla i v programu návštěva expozice Akva tera či DinoParku. Univerzita byla zakončena adopticí sýčka obecného – ptáka roku 2018 – a dikobraza filipinského. Tak zase za tři, čtyři roky na shledanou! (mv)

Firma ABP přiváží do Zoologické a botanické zahrady první část dalšího budoucího pítka. Bude umístěno v centrální části zahrady. Žulový podstavec má hmotnost šest tun, průměr 208 cm a výšku 80 cm. Po dokončení plánované úpravy expozice plameňáků na něj bude namontována bronzová plastika vážek.

Foto Hynek Sýkora

Chvála ošetřovatelů

Část ošetřovatelů plzeňské zoo se nejen aktivně podílí v roli lektorů při oblíbených Environmentálních dnech pro školy, ale stále častěji se zúčastňuje odborných přednášek ve školách a besed pro veřejnost. Někteří vedou dětské zájmové kroužky. V aktivitě nepolevili ani o prázdninách, kdy byli hosty na letních dětských táborech. Například specialista na ptáky, a papoušky především, Milan Hřebík vykládal v jednom dni o zajímavostech z jejich chovu dětem v táboře při plzeňské zoo a hasičským táborníkům u Drahotínského rybníka. Počátkem září byl hostem oslavy třiceti let pionýrské táborové základny Lomeček v Hradci u Stoda. Tuto osvětu dělají ošetřovatelé většinou ve svém volnu a bez nároku na honorář. Oproti profesionálním environmentálním pracovníkům zoologické a botanické zahrady nemají sice tak široký záběr, ale o to více je jejich vyprávění postavené na praktických zkušenostech a poznatcích z chovu jednotlivých zvířat. (eš)

Milan Hřebík se svými papoušky mezi dětmi v přírůstkovém táboře Deset dnů s kamarády ze zoo.
Foto Ivana Jandová

Letošní tropické léto – přežili jsme!

A co zvířátka v těch hících, netrpělivě, ptali se nejčastěji návštěvníci zoo v letošním žhavém létě. (I když adekvátnější by byla otázka, jak souvislou vlnu tropických teplot snášejí jejich ošetřovatelé.)

„Největší aktivita šimpanzů byla v brzkých ranních hodinách. Kolem poledne se už spíše povalovali a odpočívali ve stínu. Aktivovat opět začínali při západu slunce a večer. V horkých dnech jsme je osvěžovali studeným melounem, šťávou z vymačkaného ovoce, zmrazenými kousky ovoce a dřeví, chodili jsme je několikrát za den napájet čistou vodou,“ sděluje jedna z jejich ošetřovatelek Monika Nováková. „Jinak jsme na nich nepozorovali žádnou výraznou změnu,“ dodává a je tomu samozřejmě ráda.

„Tučňákům, i když ti námi chování nejsou z polárních oblastí, vedra nesvědčí. To víme už z minulých let. I přes možnost se schovat před sluneční výhni do domečku, omezili příjem potravy a zpomalilo se jejich přepeřování. Na konci srpna už bývají v novém peří, letos ale tomu tak není,“ přidává své postřehy ošetřovatel Ludvík Zach.

Co nejméně musely pocítit letošní horké a suché léto samozřejmě rostliny, botanické výsadby. „Každý den jsme všechny záhony kropili. Zahradnice chodily do práce, aby byla zálivka efektivní, na šestou hodinu i dřívě. V jedenáct hodin, tedy než přišla s polednem ta největší vedra, bylo všechno zalito. Díky vlastním vydatným vrtům jsme se nemuseli strachovat, že bude vody málo nebo budeme muset zálivku omezovat z ekonomických důvodů,“ řekla redakci IRISu botanička Mgr. Václava Pešková.

Horka samozřejmě nesvědčila návštěvnosti, protože v takovém počasí zoo není zrovna ten nejvhodnější turistický cíl. (zh)

Foto Jaroslav Vogeltanz

Akva tera

Mlád'ata vzácných druhů potěší dvojnásob!

Zoologická a botanická zahrada chová jako jediná zoo v ČR chřestýše arubského (jednobarevného) a zmiji Schweitzerovu. V letošním roce se podařilo oba hady i rozmnožit a mlád'ata odchovat.

Chřestýš arubský obývá stejnojmenné ostrovy u pobřeží Venezuely. Nikde jinde na světě se již nevyskytuje. V počtu mezi 250 až 280 jedinců žije v národním parku na jihu ostrova. Patří tak k nejohroženějším živočišným druhům.

Zmije milóská neboli Schweitzerova je nejedovatějším evropským hadem přizpůsobeným k lovu ptáků. Na jaře a na podzim žije na stromech. Pochází ze souostroví Kyklady. Dospělí jedinci jsou k vidění v plzeňské zoo ve skleníku věnovanému přírodě Mediteránu čili Středomoří.

„Chřestýš arubského chová plzeňská zoo přibližně pět let, v pavilonu Království jedu je k vidění dva roky. Přimo v expozici se narodilo počátkem května i osm mlád'at. Dospělci nejsou příliš velcí. Měří maximálně osmdesát, devadesát centimetrů a hmotnost nepřekračuje 800 gramů. Když se stočí, není větší než talíř,“ informuje chovatel Jan Dohnal. „Zmije Schweitzerova je poměrně robustní had. Někteří jedinci mají šedivou barvu. Populace z ostrova Milos může být i červená. Chováme

Líhnutí zmije Schweitzerovy.

obě varianty v počtu sedmi kusů,“ představuje druhý jedovatý unikát terarista. O zmiji mlád'ata se snažili ošetřovatelé sedm let. Letos se dočkali dvou jedinců.

„Z mlád'at máme samozřejmě velkou radost. Tím spíše, že jde o vzácné druhy. Je to současně důkaz, že chov jedovatých hadů funguje. Ale abych chtěl být od nich kousnutý,“ nešetří Jan Dohnal upřímností, „to za nic na světě! Mladí jedinci obou druhů jsou většinou dokonce výrazně jedovatější než jejich rodiče.“

V Zoologické a botanické zahradě města Plzně žije ve specializovaných expozicích Akva tera na Palackého třídě a v Království jedu a dále v pavilonu Sonorské pouště, v expozicích afrických zvířat, v subtropickém skleníku a ve Světě v podzemí na 70 druhů hadů. Nechybějí mezi nimi dvě pětimetrové krajty mřížkované, které jsou nejdelším druhem hada, nebo kobra královská, jež je zase nejdelším jedovatým hadem. (kola)

Foto 2x Kateřina Misíková

Chřestýš arubský

PŘEDSTAVITELÉ ROP JIHOZÁPAD TENTOKRÁTE KŘTILI LEMURY

Velice příjemné, zábavné, hravé, plné soutěží o hezké ceny a pestré bylo Rozloučení se školním rokem s ROP Jihozápad. Uskutečnilo se před koncem června v plzeňské zoologické a botanické

gické a botanické zahrady. Připravilo pro ně křest nejzajímavějších a něčím výjimečných lemuruů v Madagaskarském pavilonu.

Předseda Regionální rady regionu soudržnosti Jihozápad Ivo Grüner dal v Plzni prvorozrozenému mláděti lemura rákosového jméno Ivo. Tato polopice je hodnocena Mezinárodním svazem ochrany přírody (IUCN) jako kriticky ohrožený druh. Je to jediný primát přizpůsobený životu na stromech, ale i v bažinách.

Člen Regionální rady Pavel Hroch pokřtil mláděho lemura tmavého na Paula. Dozvěděl se, že jeho chovy v zoo jsou živou rezervou pro případ, že by mu na jeho ostrově vlivem rychle postupujících civilizací vlivů hrozilo vyhynutí.

Ředitelka Úřadu Regionální rady regionu soudržnosti Jihozápad Mgr. Michaela Šímová vybrala pro mládě lemura límcového jméno Olda. Tento druh – i s oháňkou měřícího kolem jednoho metru – chová v Evropě jenom sedm zoo. Pro specifický hlasový projev dostal mladý lemur od svých ošetřovatelek přezdívkou pochrochtávající prasátko.

Vedoucí územního odboru Plzeň Úřadu Regionální rady regionu soudržnosti Jihozápad Ing. Mgr. Iveta Hametová přikla dalšímu lemuřimu potomku, tentokrát druhu hnědý, jméno Danny. Také on je prvodochovaným mládětem. (fh)

Foto FOTOFACE

Předseda ROP Jihozápad I. Grüner při křtu mláděte lemura bažinného.

zahradě. Připravili ho pracovníci Úřadu Regionální rady regionu soudržnosti Jihozápad v Českých Budějovicích a Plzni. A to na takové úrovni, jakoby za jeho organizací stála profesionální agentura. Však se také dětem ten den v zoo mimořádně líbilo a odnášely si hezké prožitky.

Velký zážitek nachystalo pro představitele ROP Jihozápad, kteří měli ten den v Environmentálním centru Lüftnerka výjezdní zasedání, i vedení zoolo-

Děti se zúčastnily i křtu lemuruů. V popředí ředitelka úřadu ROP Jihozápad M. Šímová.

Josefina bude připomínat
Metalfest 2018

Tradice z minulých let nebyla porušena a taktéž letos pokřtila jedna z hudebních skupin vystupujících na lochotínském amfiteátru při Metalfestu zvíře v zoo. Bylo to finské uskupení Nightwish – hlavní hvězda programu. Populární velbloudice Josefina získala od muzikantů druhé jméno či přezdívkou Emppu podle finského kytaristy Emppu Vuorinena. (mv)

Kalendárium ■ ■ ■ ■ ■

Velký víkendový program se přestěhoval na amfiteátr

Letošní květnové Dny japonské kultury prošly Loproti loňsku velkou proměnou. Namísto obvyklého konání před Tropickým pavilonem se z technických důvodů přestěhovaly na lochotínský amfiteátr. Přes organizační úskalí, která tato změna přinesla, ve výsledku akci prospěla. Účinkující měli pro své ukázky, především pohybové, podstatně více místa, diváci je mohli sledovat v sedě. Část vystupujících proto navrhla konat Dny japonské kultury v amfiteátru i příští rok.

Celkové úrovni svátku japonské kultury v plzeňské zoologické a botanické zahradě rozhodně prospěla jeho finanční podpora z městské a krajské dotace, stejně jako úzká spolupráce s Městským kulturním střediskem ve Stodě.

Poprvé od konání Dnů japonské kultury se jich z důvodu změny na postu ředitelky nezúčastnila Záklaďní a odborná škola v Horšovském Týně. Přitom to byla právě ona, která stála v roce 2005 u jejich zrodu a byla každoročním programovým pilířem. O přehlídku a ukázky tvorby ikebana návštěvníci ovšem nepřišli. Zahradnice pořádající organizace Miroslava Čechová a Růžena Růžková byly více než stoprocentní náhradou. O sladkou japonskou gastronomii se postarali opět učni – jen nově z Odborné školy výroby a služeb v Plzni.

Na letním amfiteátru se konalo taktéž finále Květinové dívky 2018. Soutěž je ročník od ročníku dokonalejší a profesionálnější. Realizační tým se může opírat o stabilní okruh sponzorů, který se dále rozšiřuje. Například květiny letos nově daroval plzeňský velkoobchod a maloobchod s květinami Narcis. Přes náročnost a někdy i zálužnost jednotlivých disciplín si všechny dívky soutěž užívaly,

Foto František Hykeš

i když samozřejmě ne všechny mohly vykročit pro hodnotné ceny za I., II. a III. místo. Z jedenácti finalistek se to podařilo Veronice Veličkové, která se stala Květinovou dívkou 2018, a Karolíně Kroupové a Natálii Votípkové. Naopak bonusem pro všechny zúčastněné bylo prázdninové fotografování v zoo.

V tentýž den se konalo v zahradě i vítání léta. Tradiční soutěžní pohádková stezka byla určena především pro menší děti, které se na ní při nápaditých soutěžních úkolech opravdu vydávaly.

Některá zastavení neměla skutečně chybu – jako to královské na fotografii v podání ošetřovatele Roberta Bultase.

Za týden vyprovodila školáky na prázdniny v rámci doprovodného víkendového programu každoroční naučná stezka, aby za dva měsíce je opět přivedla zpět do školních lavic. (eš)

Karolína Kroupová, Veronika Veličková a Natálie Votípková.
Foto IRIS Miroslav Volf

Plzeň – město šesti řek

Deset let vodního ráje pod Lüftnerkou

Geniální český rybníkář Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan poté, co dokončil roku 1590 Rožmberk – největší rybník u nás, se neusídlil v jižních Čechách, ale přestěhoval se na vodní renesanční tvrz Nový Hrádek Krčínov v Křepeňicích na Sedlčansku.

Budování České řeky Foto Jaroslav Vogeltanz

Plzeň je známá tím, že leží na čtyřech řekách: Mži, Radbuze, Úhlavě a Úslavě. Není to ovšem tak přesné. Vezmeme-li v úvahu, že se slévá Mže s Radbuzou ještě na území města a od soutoku se jmenuje Berounka, pak je řek pět. To vše se však změnilo v roce 2008. Plzeň se stala městem dokonce šesti řek. V zoologické a botanické zahradě začala na podzim proudit pod statkem Lüftnerka Česká řeka. Zcela jistě nejkratší vodní tok na našem území a zřejmě i ve světě. Ale se všemi třemi pásmy. Mezi rybáři a obdivovateli sumců a dalších kapitálních kousků proslavila západočeskou metropoli více než všech předchozích pět řek dohromady.

Měla to být další unikátní expozice v zahradě. Ta v době jejích příprav už sice vzhlížela k možnosti postavit z evropské dotace nové expozice pro africká a asijská zvířata, když ne rovnou sloninec, ale na dosah zdaleka ještě nebyla. U části pracovníků zahrady její zrod nebyl spojen s nadšením. (Hned po jejím otevření ale museli vzhledem k návštěvníckému zájmu přiznat, že se mýlili.) Projekt vyčítali, že expozici umísťuje do stráně s nestabilním podložím, že se do těchto míst vůbec nehodí. Vytykali mu, že je velká škoda. Na mysli měli především obrovské akvárium na spodním toku řeky a zejména velkou filtrační stanici pod výběhem pro koně. Málokdo si už dnes vzpomene, že na nějaký čas prakticky celý zmizel v hlubokém výkopu. Skleněná nádoba byla převezena a umístěna bez zásadních peripetií, bez následků se Česká řeka vyrovnala i se svojí první zimou. V dalších letech se sice objevilo několik technických problémů, ale ty byly zanedbatelné ve srovnání s tím, jak si expozice rychle získala přízeň široké veřejnosti. Nejen rybářů. Ti si přicházejí prohlédnout kapitální rybí kousky, pro ostatní je magnetem párek vyder rejdič ve vodě. A což teprve, když jsou právě krmeny. To je ta pravá show.

Díky modré značce – samozřejmě také nejkratší turistické trase – dostala Česká řeka příběh. Stala se miniaturou jedné z přírodně nejzajímavějších řek v kraji – na Šumavě pramenící Úhlavy. Příběhy řek, českých rybníků, rybníkářství a rybářství tak, jak je vrstvil čas, vypráví i několik naučných tabulí. A čas je to předlouhý: Tradice rybníkářství u nás sahá až do 12. stol., kdy byl v roce 1115 založen nejstarší do-

ložený rybník na území Čech. Bylo to na podkladě zakládací listiny kladrubského kláštera. Ano, toho kláštera v západních Čechách, několik kilometrů od Stříbra. Takové množství údajů, takovou rozsáhlou encyklopedii nenabízejí ani specializované naučné stezky. Nechybí ani několik ukázek historického a technického zařízení a pomůcek.

Pro děti je Česká řeka jednou velkou pohádkou. Bublající voda, bizarně pokroucené kořeny a keře, zelené přitímní pobřežní vegetace. A k tomu ještě vodník. Bohužel, zasvěceným připomíná svou podobou prvního hlavního ošetřovatele na České řece Zdeňka Soukupa. Byla to jeho velká láska. Předčasná smrt mu ji však po několika letech vzala. Vodníková postava každoročně vévodí vždy kolem prvního jarního dne Otevírání České řeky.

Za deset let od vzniku České řeky přibyla v zahradě řada dalších zajímavých a pozoruhodných míst: Svět v podzemí, Království jedu. České řece to ale na zajímavosti a návštěvnosti vůbec neubralo. (hy)

RYBÁŘ SRDCEM I POVOLÁNÍM

Jaroslav Frydřín při vánočním prodeji kaprů.

Jaroslav Frydřín (27. 7. 1949 – 20. 7. 2018) stál u znovuoobnovení Lesů města Plzně, později u zrodu nově vytvořené organizace spravující městský majetek – Správy veřejného statku města Plzně (SVSMP).

Jako zájmový rybář, i když profesně dlouholetý pracovník Západočeských státních lesů,

měl nejbližší k chovu ryb a správě rybníků. Proto poté, co byly roku 1995 vráceny historicky městské vodní plochy Plzni, stal se jejich správcem. Aby byl pro výkon rybářského hospodáře co nejlépe vybaven, vystudoval Střední rybářskou školu ve Vodňanech. Na této pozici působil téměř 20let.

Byl iniciátorem oprav cest kolem rybníků a jejich břehů, obnov vypouštěcích zařízení a protierozních opatření. Podílel se i na fungování „Vodní zahrady“ pod sídlem oddělení vodního hospodářství u Velkého rybníka a věnoval se přednáškové činnosti pro děti. V době výlovů a prodeje vánočních ryb se jeho druhým pracovištěm stávaly sádky pod rybníkem Košíňářem. Úzce spolupracoval se Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně, velkou pomoc poskytl při budování České řeky.

Byl velkým milovníkem přírody a myslivcem, velmi miloval oblast Kokotských rybníků. U nich se s ním rodina, příbuzní, kolegové a známí také 24. srpna, tak jak si přál, rozloučili. (md)

Foto Marta Douděrová

Plzeňská zoo chovala nějaký čas i ledního medvěda

Trojité jubileum u medvědů

Medvědi patří k plzeňské zoo od počátku čtyřicátých let 20. století. Chovatelskou tradici tehdy odstartoval vzácný medvěd malajský. Nejmenší z čeledi medvědovitých, zvíře černé barvy. Brzy nato se zabydleli v zahradě, která byla tehdy ještě v Doudlevcích na levém břehu Radbuzy, i medvědi hnědí. V sedmdesátých letech, to již byla zoo na Lochotíně, v ní byli nějaký čas k vidění i severoamerický medvěd baribal, prakticky vegetariánsky se živící medvěd ušatý a dokonce jeden exemplář medvěda ledního.

Jubilant Pišta

Foto Václav Trejbal

V současné době žijí v lesní hektarové expozici otevřené v roce 1998 a jedné z největších v Evropě čtyři medvědi hnědí. Ale bylo jich tam i sedm. Nejstarší z nich je samec Pišta o hmotnosti kolem 300 kg. Se svými sedmatřiceti lety je to s velkou pravděpodobností nejstarší medvěd hnědý brtník v ČR. V Plzni je od roku 1981. Vzhledem k věku má problémy s bolavými klouby. Další část skupiny tvoří sourozenci Honzík a Eliška, známí z večerníčku Václava Chaloupka Médové. Těm je letos 15 let. Životní jubileum má též poslední ze čtveřice – samec Miki. Tomu je 25 let. Medvědi hnědí se dožívají 20 až 30 let, v zajetí to může být i více než 40 let. Guinnessova kniha rekordů uvádí nejvyšší stáří u medvěda hnědého 47 let. Jeho zdravotní stav však už byl velmi špatný.

Přes prarodiče jsou všichni plzeňští medvědi příbuzní. Jsou potomky v druhé nebo třetí generaci karpatských medvědů darovaných v roce 1976 představitelem Rumunska Nicolaem Ceaucescem generálnímu tajemníkovi Komunistické strany Československa Gustávu Husákovu.

Současná světová populace volně žijících medvědů hnědých se odhaduje na 200 000 zvířat. Nejvíce jich je v Rusku, USA a Kanadě. V Evropě žije přibližně 14 000 jedinců.

Na území ČR byl medvěd hnědý považovaný za plně vyhynulého už v druhé polovině 19. století. Poslední úlovek byl zaznamenán v květnu 1885 v Beskydech. A jsou to opět Moravskoslezské Beskydy společně s Javorníky, kam se začali medvědi hnědí od poloviny 70. let minulého století vracet přirozenou cestou ze Slovenska.

V ČR je medvěd hnědý přísně chráněným druhem. Rozhodně je početněji zastoupen v zoo, hradních příkopech a na dalších místech, než ve volné přírodě.

Jde o mohutnou šelmu o hmotnosti až 800 kg se silnými končetinami s velkými i 15 cm dlouhými drápy. Přes svoji mohutnost je výborným běžcem, který dokáže utíkat rychlostí překračující až 45 km/hod.

Nejmenším poddruhem medvěda hnědého je medvěd syrský a největším medvěd kodiak. Celkem zoologové rozlišují 15 poddruhů, z nichž dva – medvěd atlaský a medvěd mexický, jsou již vyhynulé.

Předkem medvěda hnědého byl zřejmě větší, až čtyři metry velký našimi předky i mezi zvířaty velice obávaný medvěd jeskynní. Vyhynul přibližně před 10 000 lety.

Pokud není medvěd hnědý rušen člověkem, je aktivní především ve dne, ale v blízkosti lidí přešel k nočnímu způsobu života. Typický je pro něj samotářský způsob života (ačkoliv jsou možné výjimky) v teritoriu o rozloze několika desítek kilometrů čtverečních. Na zimu upadá do hibernace (nepravého zimního spánku), před kterou musí nabrat pořádné tělesné zásoby. K zimnímu klidu, protože by se do jara neuživil, uléhá v listopadu až prosinci. Je to na suchém místě – např. ve skalních dutinách nebo k tomu účelu vyhrabaném brlohu. Z hibernace se probouzí podle zeměpisné polohy a aktuálních klimatických podmínek v únoru až dubnu. Jeho hmotnost je až o třetinu nižší. V severovýchodních zemích „prospi“ i půl roku. V plzeňské zoo brtníci pravidelně uléhají okolo Mikuláše a vstávají počátkem března. „Během hibernace“ přibližuje toto životní období dlouholetý chovatel šelem v plzeňské zoo Václav Trejbal, „se normální počet vdechů za minutu, což je patnáct, sníží na jeden až dva. Tep se zpomalí ze sedmdesáti stahů na patnáct. Po celou hibernaci medvědi nevyklučují. Je to nutné kvůli zachování čistoty v brlohu ale také, aby je neprozradil smrad fekálií. Moč se přímo v močovém měchýři recykluje, takže nehrozí otrava močovinou a upotřebitelné látky, především dusík, se vstřebávají do krve. Naproti tomu tělesná teplota poklesne jen o pár stupínků. To medvědům umožňuje, jsou-li vyrušeni, či se cítí ohroženi, rychle opustit brloh. Nebo udělá-li se pěkné počasí, vyrazit za potravou.“

Medvěd hnědý je šelma a zároveň všežravec. Živí se širokou paletou stravy rostlinné (lesní plody, houby, kořínky, zemědělské plodiny) i živočišné (nejčastěji ryby, hmyz, malí a středně velcí savci). Dokáže však zaútočit i na mnohem větší živočichy, např. mladé kusy vysoké zvěře, dokonce na bizony, občas zabíjí též hospodářská zvířata. Někdy nepohrdne ani mršinami. Přes zabíjácí pověst tvoří až 90 procent jeho potravy právě rostlinná složka. Pochoutkou je pro něj med, který bere lesním včelám. Ostatně právě od pojidání medu byl odvozen i jeho český název. Jde o složeninu med-vyjed – jedlík medu. Poddruh medvěd brtník dostal své jméno podle toho, že vybírá dutiny stromů s hnízdy lesních včel. Brť je totiž staro-české slovo, označující dutinu stromu.

Za mnohá poranění a úmrtí člověka může to, že medvědi mají slabě vyvinuté obličejové svaly a tudíž i málo výraznou mimiku. Nelze tudíž na nich poznat změny nálady dřív, než když se bezprostředně chystají k útoku. Na člověka útočí medvěd hnědý jen velice zřídka. Nejčastěji, pokud ho vyrušíme nebo se cítí být ohrožen.

Samice pohlavně dospívá v 5. až 7. roce života, zatímco samci se páří až o několik let později. K oplodnění dochází od května do července. „Oplovněné vajíčko se ovšem usazuje v děloze až před hibernací. A to jen v případě, má-li matka dostatečné tukové zásoby. Ty jsou podmínkou dostatku mléka po porodu a jeho potřebné tučnosti. Není-li tomu tak, dojde k samovolnému potratu,“ vysvětluje Václav Trejbal. „Mláďata,“ pokračuje, „se rodí po šesti až osmi měsíční březosti ke konci hibernace. V případech, kdy nemá matka dostatečné tukové zásoby, se často mláďata narodí mrtvá nebo umírají krátce po porodu. V jednom vrhu bývá jedno až čtyři medvíďata. Nejčastěji dvě.“ Ačkoliv se to zdá nelogické, právě období zimního klidu je pro rození mláďat tím nejideálnějším časem. Chovatel objasňuje proč: „Mláďata jsou po narození slepá, bezzubá, neosrstěná a je-

Určitý čas chovala plzeňská zoo i ledního medvěda.

Archivní foto

jich hmotnost je nejčastěji kolem tří sta padesátí gramů. To je velikost potkana bez ocasu. Jsou proto velmi snadno zranitelná a velká část by jich byla ulovena jinými želvami. Brloh je pro ně ideálním úkrytem. Matku následují a tuhou potravu si začnou malí medvídky shánět až po čtyřech měsících života. U samice zůstávají dva až čtyři roky a podobně jako u jiných savců se od ní učí pozorováním a napodobováním. Starší medvěďata v případě nebezpečí nejčastěji prchají na stromy. Na rozdíl od dospělých medvědů po nich umějí dobře šplhat.

Pro svou sílu, velikost a schopnost „zázračně obžít“ ze zimního spánku byl medvěd hnědý uctíván národy téměř v celé Euroasii a Severní Americe. Římané ovšem medvědy zneužívali k různým cirkusovým hrám. Např. císař Gordianus III. nechal vypustit do arény 300 medvědů, kteří se pro pobavení diváků navzájem rozšpali. Ve středověké Evropě medvěd své výsadní postavení mezi zvířaty ztratil ve prospěch lva. Nadále však zůstal oblíbenou lovnou zvěří.

Medvědi byli často chováni v hradních příkopech nebo cvičeni k tanci a předvádění jako pouťová atrakce. Medvěďák s ochočeným medvědem putoval od vesnice k vesnici a vydělával si na jídlo předváděním různých kousků. Metody výcviku medvědů však byly velmi tvrdé, často za

hranicemi týrání. Od 19. stol. jsou cvičení medvědů jednou z největších cirkusových atrakcí.

Medvědí maso je pro člověka požitelné. Má tmavou barvu a chuť se poněkud podobá vepřovému nebo kančí zvěřině. Za pochoutky

se pokládala medvědí hlava a především tlapy. Různým částem medvědího těla byla připisována léčivá nebo magická moc. To platí zejména o žluči, již dosud využívá tradiční čínská medicína. (kola)

Dlouhá seniorská léta ve zdraví!

S Václavem Trejbalem jsem se poměrně pravidelně potkával v závodní jídelně u oběda. Víím, při jídle se nemá mluvit. Jenže s ním to nešlo. Vykládal, co je nového u medvědů, tygrů, vlků, irbisů. Prostě v jeho rájónu. A když žádná novinka zrovna nebyla, zabrousil do minulosti. Za těch 36 let, co v plzeňské zoo pracoval, byl chodící encyklopedií. A k tomu měl ještě dar vyprávěčství. Mluvil tlumeným hlasem, nepoužíval řečnických gest a přesto ho při besedách dokázali posluchači, včetně dětí, poslouchat dlouhé minuty.

Od podzimu bude jeho židle v jídelně prázdná. V 69 letech se rozhodl odejít do důchodu. Přes veškerá přemlouvání. Takových odborníků a pracovníků jako byl on, se žádná organizace dobrovolně nezbavuje.

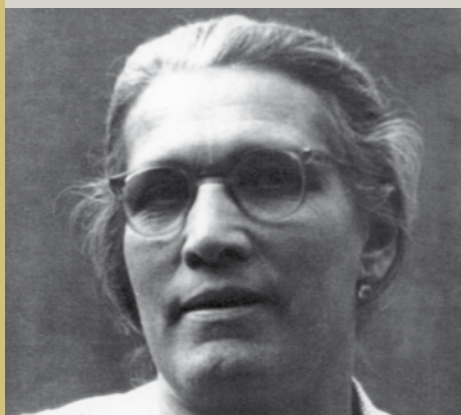
Do posledních dnů jezdil po zahradě za každého počasí na kole a když z něho sesedl, nebyl ani zadýchaný. Jenže zimní srdeční příhoda byla přece jen varováním a výzvou ke zvolnění životního tempa. Takže Václave, dlouhá seniorská léta a hlavně ve zdraví. Můžeš být klidný a ty to víš: Tvé milované šelmy budou i nadále v obětavých rukách. Tvůj dlouholetý parťák Tomáš Košťatka je tvým dobrým pokračovatelem.

František Hykeš

Foto Jaroslav Vogeltanz

Osobnost

Božena Kamenická: Nevím, jak to vím

Bylinkové zahrady nebo alespoň záhony, nejruznější časopisy předhánějící se v receptech, kterak nejpěšněji léčivé rostliny pěstovat a na co se ta která nejlépe hodí. Důvěra lidí v léčivou moc přírody je obecně na vzestupu a k bylinám nebo produktům z nich se přiklání i mladá generace. Co by tomuto trendu asi řekla legendární léčitelka ordinující různé bylinné čaje, směsi a masti Božena Kamenická? Ano, ona známá Bába radnická nebo Kamenická. To pojmenování nebylo v jejím případě hrubostí. Naopak pokorná a vděčností naplněná familiérnost.

Věhlasná léčitelka má kořeny na Českomoravské vysočině; narodila se 7. srpna 1898. Letos v létě by jí bylo 120 let. Chtěla studovat medicínu, ale osud určil, že na odborné škole v České Lípě absolvovala kurz přírodního léčení se zaměřením na rehabilitaci a léčbu bylinami. V dalších letech se jí stala tato odbornost posláním a ona sama legendou. Léčila prezidenty T. G. Masaryka, Lud-

víka Svobodu stejně jako na sklonu života V. Havla. Dodnes se jedné její směsi říká prezidentská. Pomohla Karlu Gottovi, hercům Josefu Kemrovi, Vladimíru Menšíkovi, Jiřímu Bartoškovi a několika členům vlády. Věhlas jejího diagnostikování z raní moči, přesné určování diagnózy a léčení pomocí bylinných čajů se časem rozšířily též do ciziny a její pacienti byli z celého světa. Chodba před její ordinací bývala plná lidí od rána do večera. Přitom ona nemocné ani nepotřebovala vidět, vyptávat se. Stačila jí lahvička ranní moči, již potom zvolna zahřívala nad lihovým kahanem, přilila do ní pár kapek hypermanganu a ze vzniklé sraženiny určovala příčiny potíží. Jak vzpomínají pamětníci, našli se i tací, kteří chtěli její mimořádnou schopnost otestovat. Místo vlastní krve přinesli životadárnou tekutinu těhotné ženy nebo nějakého domácího živočicha. V tom případě paní Kamenická odpovídala, že zvířata prozatím neléčí! Navracela ovšem nejen zdraví, ale řadě žen navrátila i naději na dítě. Kniha díky obsahuje desítky fotografií miminek, která se jejich matkám narodila po mnoha letech co nemohly otěhotnět. Pomohla až bába Kamenická. Knižka je společně s lihovým kahanem jedním z exponátů radnického muzea.

Prvním místem na západě Čech, kde se na životní pouti usadila, byly Radnice. Bylo to na prahu druhé světové války. Žila zde ve velmi skromných, až nedůstojných podmínkách, i když vedení města se jí snažilo pomoci. Traduje se, že její vděční pacienti se s žádostí o řešení jejího bydlení obrátili dokonce na tehdejšího prezidenta K. Gottvalda. Slibovali v ní, že jí domek postaví ve volném čase, nikoliv na úkor pětiletého plánu. Nakonec neutěšenou situaci vyřešila sama léčitelka. V roce 1950 se přestěhovala do Týmákovy nedaleko Plzně do vil, kde dnes sídlí mateřská škola. Léta, kdy tu žila,

připomíná pamětní deska slavnostně odhalená v roce stého výročí jejího narození. Po 15 letech se vrací zpět do Radnic. Požehnané stáří prožívá v Plzni. Původně se změnou adresy chtěla skončit i s léčitelstvím, ale obrovský zájem o její služby jí to nedovolil.

Bylinné čajové směsi a masti podle jejich receptů léčí dodnes, ale svůj největší dar – diagnostikovat z moči nedokázala nikomu předat. A byly to diagnózy naprosto přesné. Synovi jednoho lékaře určila jako příčinu zdravotních potíží infekci míchy. Až po letech, kdy byla popsána tehdy u nás ještě neznámá lymfická borelióza, byla její diagnóza potvrzena. Jistý plzeňský lékař se jí zeptal: „Jak to, paní Kamenická, děláte, že na co já potřebuji sérii laboratorních vyšetření, vy poznáte z moči? Odpověděla mu prostě, ale pravdivě: „Nevím, jak to vím.“

Potřebným se snažila pomáhat ještě těsně před smrtí, ve věku, který se blížil ke stovce. Užitečnou se snažila být i spolupacientům na nemocničním lůžku. Zemřela 5. září 1996, zradilo ji srdce.

Zbývá ještě odpovědět na úvodní otázku, jak by Božena Kamenická reagovala na současný zájem o bylinky, přírodní medicínu. Určitě by ji to potěšilo. Vždyť léčivým rostlinám věřila, rozuměla jim, dokonce si s nimi i povídala. Rozhodně by jí ale vadilo, kolik lidí si z této konjunktury udělalo výnosný byznys. U ní byl na prvním místě vždy pacient. V hubených poválečných letech mnohé z nich diagnostikovala a léčila, aniž by od nich žádala honorář.

František Hykeš

(Autor děkuje starostce Týmákovy Martině Schwarzkové a ředitelce MŠ v Týmákově Bc. Marcelce Hanouskové za pomoc při získání podkladů pro tento článek.)

Foto z osobního archivu Bc. Marcely Hanouskové

*Trojčata lva berberského Dabir, Damali
a Deema narozená 12. května 2018.*

Foto Taťána Typltová

Mimořádný ptačí přírůstek

Zejzob africký je velký, převážně černý brodivý pták bezmála metr vysoký. Obývá mokřiny na rozsáhlém území subsaharské Afriky a na západní části Madagaskaru. Jeho charakteristickým znakem je zvláště tvarovaný zobák, u kterého je i při zavření mezi jednotlivými čelistmi viditelná mezera. Opeřenec se živí zejména měkkýši a zobákem odděluje skořápku od masitého vnitřku.

V zoo jsou zejzobi afričtí chováni zřídka. V celé Evropě v pouhých 14. Pět z nich je v ČR. Plzeňská mezi nimi nechybí. V pražské zoo je i úspěšně množí. Dosud se pyšnila tím, že je jedinou zoo na světě zvládající jejich přirozený odchov. Nyní se to povedlo též chovatelům plzeňské zoo. Rodiče starající se o jedno mládě lze pozorovat ve voliére při vstupu do afrických expozic. (zh)

Foto Tátána Typltová

Pohlavní dvojtvárnost u nyal nížinných je výrazná.

Dvě jubilea u nyal nížinných

Kopytníci jsou nepřehlédnutelnou skupinou zvířat v plzeňské zoo. V červnu nahradil dosavadního samce lamy vikuně nový kus původem ze zoo Liberec. Dosavadní zvíře se na doporučení kurátora chovu přemístilo do Zoo Obterre ve Francii. Rovněž od června mají nového samce nyalu nížinné. Narodil se taktéž v liberecké zoo. Stal se v pořadí třetím vůdcem stáda.

U nyal nížinných ještě zůstaňme: Těsně po polovině července se jim narodilo mládě. Jde o samečka a hlavně je jubilejní 30. nyalou nížinnou narozenou v Plzni! Jejich chov zde byl zahájen právě před deseti lety v roce 2008 a pravidelně a utěšeně se rozmnožují od roku 2011.

V přírodě obývají savany a řídké lesy jihovýchodní Afriky. Vyznačují se výraznou pohlavní dvojtvárností. Samci jsou tmaví a rohatí, samice světlejší a bezrohé. (mv)

Foto Kateřina Misíková

Pro lepší orientaci - nová generace rozcestníků

Změny ve vzhledu a koncepci Zoologické a botanické zahrady města Plzně po roce 1996 si vynutily vznik rozcestníků, ukazatelů směru a navigačního systému. Zvláště, když přibýlo expozic a pavilonů a zvířata zaplnila celý areál. Zatím se vystřídaly tři generace těchto informačních prvků. Vzhledem k terénu, tvaru areálu a počtu cest, nemá zahrada jednotný ucelený okruh a směr prohlídky. Jsou zde četné zkratky, odbočky, obchvaty a spojky i cesty slepé nebo obtížněji schůdné jako jsou schody v botanické zahradě či stezka podél výběhu medvědů. Území asijské zahrady je samo o sobě rovněž velmi spleťtité. Plzeňané se v zahradě pochopitelně vyznají, problém ale mohli trochu mít návštěvníci z ostatních koutů republiky a z ciziny. Zejména, když to byla jejich první návštěva.

Již delší dobu proto byla připravovaná zcela nová generace rozcestníků; v srpnu byly osazeny do terénu. Tentokrát hlavním sdělením nejsou piktogramy a jednotlivé druhy zvířat, ale z rozhodnutí vedení zahrady zejména názvy expozic a celků. Slovní vyjádření je výstižné a dvojazyčné. Nechybí servisní sdělení na červených šípkách, například o prodejně suvenýrů, WC nebo občerstvení. Hlavní barvou je ale zelená. Protože je v zahradě opravdu značné množství expozic a rozcestí, mají některé rozcestníky i devět šípek. Systém dodala firma Streetpark z Ptáčova u Třebíče.

Navigační systém po zahradě doplnila i zcela nová verze mapky pro návštěvníky. Je velmi praktická, dá se složit do kapsy u košile do formátu občanského průkazu. Byla vydána i v německé a anglické mutaci a v Plzni má po letech skládaného DL letáku premiéru. (mv)

Foto Kateřina Misíková

V opravené voliére dominuje ibis skalní

Novým a dominantním ptákem ve velké voliére, která procházela od druhého pololetí loňského roku rozsáhlou opravou, je vzácný ibis skalní. V plzeňské zoo nebyl dosud chován. Jedná se o jeden z nejhroženějších ptačích druhů na světě. Poslední kolonie čítající pár stovek jedinců hnízdí v marockém pohoří Atlas. Několik málo exemplářů bylo objeveno na počátku nového tisíciletí v Sýrii. Až do konce 17. století se vyskytoval pták ve Švýcarsku, Rakousku a Maďarsku, ale poté z Evropy vymizel. V současnosti, ve snaze obnovit jeho evropskou populaci, jsou zde vypouštěni ibisové skalní odchovaní v lidské péči. Sedmdesát až osmdesát centimetrů velký černý pták – žádný krasavec – si pro hnízdění vybírá nepřístupná místa v horách; dříve s oblibou hnízdil v hradních zříceninách či v opuštěných lidských příbytcích. Odtud zalétá na otevřené travnaté plochy a na pole za potravou. Tu tvoří především sarančata a další hmyz, ale i drobní obratlovci.

Ibis skalní

Ústříčník velký

Důvody dlouhodobého početního úbytku ibise skalního nejsou stále objasněny. Je však jisté, že v posledních letech je na vině zejména lov, ztráta přirozeného biotopu a otrava pesticidy.

To výrazní černobílí ústříčníci velcí – ptáci velikosti holuba – jsou nepřehlédnutelnými krasavci. Žijí na různých místech světa na mořském pobřeží nebo u velkých řek. Při tahu, obvykle od března do dubna, se objevují i v ČR. Dožívají se věku až kolem 40 let.

Voliéra uvedená do provozu v roce 1984 a nazývaná pro svůj tvar hovorově plynojem byla domovem především pro supy bělohlavého. Na nějaký čas se v ní objevili američtí kondoři krocanovití. Koncem 80. let se u nich podařil zoo v pořadí druhý umělý odchov v tehdejší Československu. V posledních 20 letech zde mohli návštěvníci spatřit marabu africké, zoborožce kaferské, jeřáby královské, krkavce, supy kapucíny a mrchožrouty. Ti jsou tu společně se supy bělohlavými k vidění znovu. Kuriozitou byl kolem roku 2000 společně s ptáky dočasný chov kamzíků goralů.

Pro zajímavost – protáhla voliéra nedaleko hlavní pokladny je téměř o 20 let starší.

V závěru května zrekonstruovanou voliéru za 2 600 000 Kč s devíti druhy ptáků slavnostně otevřel náměstek primátora města Ing. Petr Náhlík.

(kola)

Foto 2x Kateřina Misíková

Prase savanové opět v páru

Chov prasete savanového, které se v roce 2010 zabydlelo jako první zvíře v právě dokončovaných nových expozicích pro africká a asijská zvířata v plzeňské zoo, obnovila v červnu 2016 samice z Opel Zoo Kronberg. Letos v květnu s ní vytvořil pár samec původem ze Zoo Zlín.

(vo)

Foto Taťána Typltová

Samec prasete savanového

Knižní a filmové novinky

K aktuálním novinkám se přidaly i dva kulturně-osvětové počiny: Plzeňská nakladatelská a vydavatelská agentura NAVA vydala pro Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně další knihu Františka Hykeše, tentokrát s názvem Příběhy zvířátek. Obsahuje na 40 úsměvných, zajímavých i smutných historek ze života nejznámějších chovaných živočichů a jejich ošetřovatelů s množstvím barevných celostránkových fotografií. Publikace má opět dárkovou podobu. Těšit se na ni mohou i výherci soutěže z 19. strany časopisu IRIS.

Dalším snímkem z kolekce environmentálních filmů promítaných na lochotinském amfiteátru je putování za tradičním zpracováním zemědělských produktů, a to převážně rostlinného původu. Na tento I. díl naváže brzy druhá část exkurze do minulosti zemědělství. Ta dětským divákům přiblíží význam hospodářských zvířat a co vše z nich člověk získává. Autorem obou novinek je dlouholetý spolupracovník zahrady filmař Josef Korec, tvůrce i většiny předchozích environmentálních filmů.

(rd)

Minimum pro ochránce a přátele přírody Za trvale udržitelný způsob života

Srpnový Ochranářský den je zaměřen na podporu v přírodě ohrožených druhů zvířat a také je dnem bez palmového oleje. Zoologické zahrady v České a Slovenské republice při něm nabádají veřejnost k udržitelnému způsobu života, aby nedocházelo k drancování a degradaci přírody ve prospěch velkých korporací i jednotlivců.

Před venkovním výběhem žiraf v plzeňské zoologické a botanické zahradě se tu sobotu mohla veřejnost setkat s ochránci přírody, kteří se již řadu let snaží o záchranu západního poddruhu antilopy Derbyho v Senegalu.

Prostor před restaurací Kiboko patřil zaměstnancům propagačního oddělení zoologické zahrady a jejich spolupracovníkům. Návštěvníkům

představili záchranné projekty podporované zoo. Získali zde rovněž informace o palmovém oleji a důsledcích velkoplošného pěstování palmy olejné, a to především v Indonésii. Děti čekalo tvoření pískových obrázků, malování na obličej nebo si mohly vyrobit originální ekologickou tašku.

Návštěvníci se měli možnost dozvědět také množství informací o ochraně a ohrožení chřástala polního, sýčka obecného, přírody Filipín, zmije Latíviy ... Vrcholem ochránářské soboty byly křtiny sýčka obecného – ptáka roku 2018. Od členů Ivan Hlas tria dostal jméno Alizar. Nechybělo samozřejmě několik stylových tematických písniček. (mv-jp)

Foto Kateřina Misíková

Včelka Mája od Drahotínského rybníka

František Hykeš

„Tak už je náš,“ ukázal s neskrývaným uspokojením velitel skvrňanských dobrovolných hasičů a hlavní vedoucí letního dětského tábora u Drahotínského rybníka Vlastimil Malina na vypaného medvěda v koutě klubovny. Už loni byl na táboře hlavním symbolem putování za vzácnými a zajímavými zvířaty světa. Ano, je to on, na kterého si pamatuje starší generace Plzeňanů coby maskota včelařské prodejny. „Nebylo to jednoduché, ale podařilo se mi ho od Jednoty získat,“ dodá hasič. Bylo to jeho velké přání. „Tím je dán i letošní program tábora: Včelka Mája,“ dodá a z jeho hlasu je jasné, že jinak to nebude. Přesto zkusím namítnout, zda je to téma na čtrnáctidenní tábor a bude-li pro děti zajímavé. „To je vaše starost, počítám, že i nadále bude platit programová spolupráce se Sdružením IRIS.“ Znělo to téměř jako velitelský rozkaz.

Konečně téma bylo S včelkou Májou a jejími přáteli – čmeláky, vosami, mravenci, dalším sociálním hmyzem a samozřejmě květinami. Téměř každý den jedno téma, jeden přednášející. Ve všech případech jméno, které zaručovalo kvalitu přednášky. Přesto se nad úspěšností tématu do prvního, druhého dne vznášely velké pochybnosti. Mluví-li za sebe, tak rozhodně.

„Představte si, děti, že jedno včelstvo navštíví denně kolem dvou milionů květů. Vždyť je v něm pětadvacet tisíc až padesát tisíc včelek. Ovšem po květech létají s využitím speciálních vloh pro prostorovou orientaci jen tak zvané létavky. Nektar nebo medovici sbírají do medového váčku, který je česlem oddělen od žaludku. Létavka unese až padesát miligramů nákladu. Přibližně druhá polovina dělnic, hlavně těch mladších, je v úle a věnuje se, dalo by se říci, domácím pracím. Přejímají donesené suroviny, hodně času jim zabere zahušťování nektaru. Dělají to máváním křídel.“ Nezbytné úvodní informace prokládají manželé Douděrovi další zajímavostí: „Každý úl má jednu královnu čili matku. Dvě by se už nesnesly. Zvítězí ta silnější. Včeličky jsou pilné při sbírání pylu, nektaru z květů i při kladení vajíček. Během jediného dne jich dokáže královna vyprodukovat až tisíc pět set. Zda z nich budou dělnice či královny, o tom rozhodne jejich následující výživa. Královna je královnou i co do délky života. Zatímco dělnice se s výjimkou přezimující populace dožívá jednoho až jednoho a půl měsíce, u královny je to pět let. Včelaři ji však chovají kvůli produkci vajíček jen tři roky. Někdy si starou za mladou vymění samy včely. Jejich vyhnání z úlu znamená vždy rozdělení včelstva, neboť původní královna si vezme s sebou v podobě včelího roje polovinu dělnic.

Slovo trubec sice vzbuzuje samé negativní asociace, ale lenoch to určitě není. Na svatební let má jen tři dny, při nichž musí udělat co nejvíce práce. Královny se setkání s ním jsou oplodněny na celý život. Zato on se líhne z vajíčka neoplozeného.“

První přednášející – manželé Douděrovi – vklouznu do tématu zlehka, občas si skočí do řeči podle toho co jeden nebo druhý považuje právě za důležitější. Jak to v rodině bývá, jak to děti znají z domova. Ty se určitě nenudí a když přijde čas na dotazy, místnost rozhodně nepohltí ticho. „Správná otázka: Kolik včelaření stojí peněz? Vyzimované včelstvo má cenu přes tři tisíce korun, na tři tisíce přijde dnes nejpoužívanější nástavkový úl, dalších šest tisíc počítejte na medomet nejmenší velikosti. Včelař si proto nikdy

nepořizuje jediný úl. Něco samozřejmě stojí cukr na přikrmování, které se praktikuje do konce srpna. Potom včelky přecházejí na zimní režim. Neupadají do zimního spánku, ale metabolismus se jim výrazně zpomalí. Musí se počítat s ochranou proti nemocem a parazitům, vše něco stojí. Náklady by měl vrátit prodej medu, ale ne každý rok je to pravda. Třeba letošní jaro. Bylo sice krásné, ale pro včelaře absolutně špatné,“ vysvětlují Douděrovi. „Jak bylo teplé, všechno vykvetlo urychleně v době, kdy nebyly včely ještě dostatečně namnožené. Včelaři asi přibývá, ale počet včelstev spíše stagnuje,“ je další odpověď.

Nazítří před děti předstoupí jeden z nestorů včelařství v Plzeňském kraji Josef Kadlec z Chudenic. Jak komunikovat s dětmi ví velice přesně. Má dlouholeté zkušenosti z vedení včelařského kroužku. Existuje už přes 40 let a za tu dobu jím prošlo přes 380 dětí. Po několika let povidal o včelách přes léto návštěvníkům na statku Lůftnerka v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. „Současná u nás chovaná včela se jmenuje kraňská. Má jihoevropský původ a ve srovnání s našimi původními včelstvy je mírumilovná. A kolik by měl získat včelař z jednoho rámečku medu? Od jednoho do čtyř kilogramů podle jeho velikosti. A stáčet lze,

Tradiční úly v plzeňské zoo.

Foto Václav Trejbal

jakmile jsou buňky zavičkovány. To je med zralý. Na jedno vytáčení to bývá kolem pětadvaceti kilogramů medu na včelstvo, ale také až čtyřicet. Třeba jako loni a předloni. To byly výborné roky, nejlepší, jaké jsem kdy zažil,“ zhodnotí je pan Kadlec. Neopomene ještě zdůraznit, že existují dva zcela odlišné typy medů: Jarní a letní květový, tedy z nektaru. A potom podzimní, tzv. medovicový, jehož základem jsou sladké výměšky mšic a některého dalšího hmyzu. Když se rozpovídá o výchově královen, je jasné, že je to jeho velké téma: Ne všichni včelaři si je odchovávají. On samozřejmě ano a prodává je i dalším. „Posílají se poštou v dopise ve speciální schránce v doprovodu několika dělnic, které je cestou krmí,“ vysvětluje a pokračuje: „Každý ročník královen má svoji barvu. Podle tečky na těle včelař pozná, jak starou matku má. Letošní barvou je červená. A přínos včel pro přírodu? Jsou její nezbytnou a nenahraditelnou součástí. Pokud by vyhynuly, nepřežije ani ona. I když samozřejmě nejsou jedinými opylovači. Ale pětadesát procent květů čeká na jejich návštěvu.“ Malé odbočení patří čmelákům. A jsme u prvního z přá-

tel včelky Máji. „Jsou také významnými opylovači. Vzhledem k jejich počtu v přírodě ovšem nemohou včelám konkurovat. Jelikož však jamí včelstva bývají početně omezená a čmeláci jsou v té době už při síle, začíná se jich, zejména na jižní Moravě, ve stále větším měřítku používat jako časných opylovačů. Chovají se podobně jako včely.“ Na závěr přidá pan Kadlec jedno připomenutí: „Mluvíme-li o včelkách, každý si představí dospělou včelu na květu. Jenže než do tohoto stadia dospěje, je to vývojový cyklus jako u každého jiného hmyzu od vajíčka přes larvu, čili červíka, a kuklu až po dospělce.“

Do říše hmyzu, především blonokřídleho, do něhož včely zoologicky náležejí, zavede táborníky RNDr. Ivana Hradská ze Západočeského muzea v Plzni. Dozvídají se, že na světě je zastoupen 115 000 druhů. U nás jich žije 7 000. Charakteristickými znaky jsou dva páry blanitých křídel a složené oči. Převaha druhů se označuje jako sociální hmyz, protože žije ve společenstvech s hierarchií a přísně vymezenou dělbou práce. Příkladem jsou právě včely a mravenci. Pro zajímavost – čmeláci u nás žijí ve 38 druzích, z nichž 11 je kriticky ohroženo. Nejhojnější naše vos je vosička útočná, naopak největší je blanokřídý predátor sršeň obecná. Mnohým lidem nahání hrůzu už její přelet; nebezpečnost pro člověka se ale zveličuje, naopak by se měla vyzdvihovat její užitečnost.

Řeč přijde i na mazaného zástupce blanokřídých – běžníka kopretinového. Mazaného proto, že mění barvu podle zbarvení květiny, na které sedí. Sotva se o něm přednášející rozhovoří, táborník Vojtěch Brikner ze 33. ZŠ vyhrkne: „To mluvíte o běžníku kopretinovém.“ Doktorka Hradská je v údivu: „Ty máš, chlapče, lepší přehled než mí studenti na pedagogické fakultě.“

Mravencovitě se dělí na 12 500 druhů. V ČR se setkáme jen s jejich zlomkem – 105 druhů. Proti včelám se dožívají nepoměrně delšího věku: Královny až dvacet a dělnice šesti let. O těch však přijeli dětem vyprávět ochránáři ze základní organizace Českého svazu ochránců přírody ve Spáleném Poříčí. To proto, že jako jediní se u nás zabývají při nebezpečí jejich zničení transferem velkých mravenišť mravenčec lesního. Mají jich za sebou asi dvacítku s přibližně padesátiprocentní úspěšností.

Návštěvu Martina Brzici ze Stříbra si tábor, jakožto úspěšného mezinárodního reprezentanta českého juniorského včelařství, považoval a vážil. V anketě o nejlepšího přednášejícího dostal od dětí nejvíce bodů.

Se skutečnými úly a včelínem se setkávají táborníci při exkurzi do arboreta Sofronka u boleveckých rybníků. Právě včelám totiž patří druhá zde vybudovaná naučná stezka.

Nemůže samozřejmě chybět povídání o rostlinách – druhé polovině spojených nádob včely – příroda. A také o exotických opylovačích jako jsou kolibříci. A proč se medvědům říká brtníci? Děti z hasičského tábora to už od léta vědí: Prozdilil jim to dlouholetý ošetřovatel šelem v plzeňské zoo Václav Trejbal: „Protože vybírají dutiny stromů s hnízdy lesních včel. A brt je slovo označující tyto dutiny ve staré češtině.“

S táborem se děti stylově rozloučily výrobou medových perníčků pod vedením instruktorek Evy Medlenové a Martiny Klímové. Pokud je hned nesnědly, byl to milý dárek pro rodiče, když se s nimi po čtrnácti dnech znovu shledaly.

Dubový kolos „na lopatkách“

Letos 12. června přišla smutná zpráva: Lomanský dub, ten který se stále ještě bujně zelenal, se kolem poledne zlomil a zřítíl za rachotu do pole. To nikdo nečekal. Vždyť vypadal pořád tak zdravě. Při pohledu do puklého kmene je ovšem jasné, že takový konec musel přijít každým dnem. Kmen je uvnitř plný ztrouchnivělého dřeva. Dub, jehož stáří se odhadovalo přes 700 let, a obvod kmene měl kolem osmi metrů, už nebude chloubou Loman a severního Plzeňska. Dub, pod kterým podle pověstí prošel i hejtmán Žižka se svým lidem, už nebude dominantou údolí směřujícího k Plasům. Na letní pobyty do Dražně okolo něho jezdíval i Ludvík Očenášek – český konstruktér a vynálezce, který významně přispěl především k rozvoji raketové techniky. Ten dub už neposkytne stín chodcům a cyklistům. Je to konec jednoho velíkána. Paradoxem je, že jeho – o 200 let mladší a už od roku 2003 suchý – kolega stojící u silnice na Lomničku stále ještě hrdě vztýčuje svou prázdnou korunu k obloze.

U zříceného obra se lidé zastavují, fotografují si jej, vzpomínají a také se ptají, co bude dál. Podle posledních zpráv, prý se nechá ležet na místě svého zřícení dokud definitivně nezetlí. Znovu tak ožije: Stane se domovem mnoha generací brouků a dalších živočichů, poskytne jim útočiště, kde se budou moci schovat před nepřáteli. Svým rozpadem bude vyživovat kořínky dalších stromů; možná mezi nimi bude i jeho potomek. Koloběh života bude pokračovat dál podle přírodních zákonů.

Zajedte se podívat na Žižkův dub u Loman, i když už je „na lopatkách“. Takový kolos se hned

tak nevidí. Budete moci svým potomkům vyprávět, že si pamatujete, když se jednoho červnového dne zřítíl. Nebo, že to a to se stalo v roce, kdy padl 700 let starý mohutný dub u Loman.

Takto popsal zánik památného stromu jeden z redakčních spolupracovníků ze severního Plzeňska Mgr. Jaroslav Bican. Spolupracovnice Jiřina Hepová poslala do redakce ještě týž den zprávu nadepsanou Když umře strom. „Záměrně jsem použila slovo umřel,“ uvedla. „Protože tento sedm set let starý strom měl paměť a určitou pozitivní energii. Stát u kmene tohoto velíkána a pohledět do jeho mohutné koruny bylo úchvatné. Dával člověku sílu a současně vzbuzoval patřičnou pokoru, kterou člověk ve své pyšce často postrádá.“

Po nějakém čase od nenadálého zániku Žižkova dubu nám paní Hepová napsala: „Už je to měsíc, co se lomanský dub vyvrátil. Lidé se ale stále s touto skutečností nemohou smířit, lidsky truchlí. To dokazují květiny, které nosí na místo a kladou do skulin v kůře. Nejsou to jen květy luční, natrhané v okolí. Jsou i donesené ze za-

hrádky. Také zelené dubové listy je vkládáno. Je to atmosféra smutečních síní. Tak moc lidé ten strom milovali!“

Je jen dobře, že lidé chovají takovou úctu ke starým stromům. Je v nich ukrytá letitá historie, jsou svědky, ač němými, mnohých událostí. Kolik generací – nepočítaně – pod nimi chodilo, odpovívalo při polních pracích, s pokorou hledělo do jejich korun. Jejich paměť je obrovská. A budou do ní patřit, i když jejich život skončí. Stejně tak, jako je tomu u významných lidí. (r)

Stáří památného stromu – dubu letního u silnice mezi Plasy a Dražně – bylo odhadováno na 700 let, vysoký byl 28 m, koruna měla průměr 20 m, obvod kmene byl podle měření v roce 1998 776 cm.

Foto Jaroslav Bican a Jiřina Hepová

Na statku Lüftnerka

Výstava, která se návštěvníkům líbí

Poslední srpnový víkend na statku Lüftnerka v Zoologické a botanické zahradě města Plzně patřil již podruhé výstavě drobného domácího zvířectva.

Po loňském velmi úspěšném prvním ročníku se opět ve spolupráci s Českým svazem chovatelů návštěvníkům znovu představila česká

a netradiční plemena králíků, holubů a drůbeže. Oproti loňsku byla na výstavě nejenom tuzemská plemena, ale i plemena zajímavá stavbou těla, barvou, strukturou srsti či peří.

Téměř třicetku vystavovatelů reprezentovalo 44 králíků 21 plemen v 25 barevných rázech, 60 holubů 16 plemen v 19 barevných rázech a 10 klecí s husami, kachnami, perličkami, krůtami a čtyřmi plemeny slepic.

Součástí výstavy byla též prezentace akrobatických holubů chovatele Josefa Voráčka (na fotografii), který je nechával volně přistávat na dlaních nadšených návštěvníků.

Vzhledem k příznivému počasí měla přehlídka drobného zvířectva vysokou návštěvnost.

„Bez spolupráce a zájmu chovatelů by se výstava samozřejmě nemohla uskutečnit,“ podotýká její kurátorka Miroslava Palacká a dodává: „Ráda bych proto i touto cestou poděkovala za příkladnou spolupráci Českému svazu chovatelů, oblastní organizaci Plzeň. Dále základní organizaci ČSCH Plzeň-Doubravka za zapůjčení výstavního fundusu a panu Voráčkovi za úžasný zážitek při akrobatických ukázkách.“ (mp)

Foto Miroslava Palacká

S chovem kozy girentánské, tohoto téměř zaniklého sicilského plemene, začala plzeňská zoo v roce 2002. V roce 2015 byl po roční přestávce chov obnoven dovozem dvou koz a kozlika od soukromého vlastníka. Jejich rodiče pocházejí přímo z Itálie. Letos narozený sameček je již třetím potomkem těchto zvířat. (mv/mp)

Foto Klára Stuchlová

Základní kámen symbolicky přikrytý vlajkou Evropské unie. Foto Jaroslav Vogeltanz

K cestě na jednání v Mariánských Lázních jsem tentokrát použil vlak. Chtěl jsem vyzkoušet, jak se jezdí po nově zrekonstruované trati mezi Plzní a Chebem. Tři zásadní schůzky zrovna uspokojivý výsledek neměly. K tomu sychravý den z počátku března umocněný zdejšími chladným klimatem. Vlak domů mi ujel o pouhých pět minut. Kvůli pár zdvořilostním větám, které měly na závěr zlepšit dojem z předchozího nepříjemného jednání. Seděl jsem na opuštěné lavičce mariánskolázeňského nádraží a vyčítal si, že jsem nejel služebním autem. A to jsem si ještě nevšiml, že od 16 hod. začíná výluka a mezi Svojsínem a Stříbrem jezdí autobusy. Otráveně jsem pozoroval velké hodiny v průčelí, čas byl tentokrát nepředstavitelně líný. V tom telefon. Ředitelovo číslo. Potřeboval vědět nějaké podrobnosti k projektu nových expozic afrických a asijských zvířat. Byl jsem tehdy projektovým manažerem tohoto rodícího se velkého investičního

Františka Hykeše: Ano, deset let je už to!

záměru. Na radnici prý zasedá politické grémium a rozhoduje, kterým z plánovaných velkých staveb dají podporu. Těch telefonů bylo ještě několik. Dokonce jsem kvůli nim nechal ujet vlak. Báľ jsem se, že ve starých hlučných vagónech, byť na zmodernizované trati, nic neuslyším. Další jede hned za hodinku. Mělo to být zásadní a zlomové jednání. A jak to obvykle bývá, připomínalo houpačku. Chvilí nahoře, chvilí dole. Hlavně, aby měli politici všechny požadované informace. Abychom se sami nediskvalifikovali tím, že jim zůstaneme dlužní odpověď na nějakou otázku.

Po delší odmlce se telefon ozval sotva rychlík vyrazil z Mariánských Lázní. Šlo jen o upřesnění nějakého detailu. Hlavně ale o nepřijemném sdělení, že žirafy a nosorožci ztrácejí podporu. Co se dá dělat. Rozhodnutí politické reprezentace města neovlivníme. Útěchou nám může být, že pětileté dotační období Evropské unie je právě na začátku.

Nazítří asi kolem 10. hod. dostává Jiří Trávníček informaci, kterou vůbec nečekal: V pozdních večerních hodinách dostal projekt Nové africké a asijské expozice v Zoologické a botanické zahradě města Plzně zelenou. Můžeme žádat o dotaci z Regionálního operačního projektu!

Druhé hektické telefonické úřadování na dálku jsem zažil v červnu, pár dní po té, co projekt v konkurenci dalších obstál a získal dotaci z evropských

fondů. Zahradu byla tehdy žadatelem, příjemcem i investorem současně. Naši nadřízení z magistrátu tehdy z organizačních důvodů kvůli výběrovému řízení požadovali, aby se tři etapy sloučily ve dvě. Byl jsem tehdy na environmentální exkurzi v Blatné. Přiznám se, že pro to množství telefonátů, které jsem musel vyřídit, jsem z ní nic neměl. Pro nás byly tři etapy dost podstatné. Na první jsme se chtěli naučit zvládat všechny finanční a další nástroje, ty následující měly už být ostré. Ježe požadavek byl vyřčen jasně. Podřídít se mu s čistým svědomím znamenalo v rekordním čase několika málo hodin vyřídit řadu náležitostí, informovat všechny zainteresované, získat podporu od několika institucí včetně poskytovatele peněz. Vedoucí exkurze kvůli mne dokonce z obav, že v těch místech bude špatný signál, odložila odjezd na další lokalitu o hodinu. Účastníci se šli podívat nad plán do známých sádek, já seděl na zápraží kouzelného domečku jako z pohádky zámečského předměstí Blatné a sháněl další stanoviska, informace, doporučení. Chvilku před patnáctou hodinou jsem mohl oznámit, že projekt může být dvouetapový.

Oba telefonické maratóny jsem si od té doby připomněl několikrát. Při pokládání základního kamene v prosinci 2008, při zahájení výstavby, slavnostním otevření expozic v červnu 2010 a nyní. Ani se nechce věřit, že od té doby uběhlo už deset let!

Skvosty přírody

Na hrad za vzácným áronem

K návštěvě přírodní rezervace Herštýn nedaleko Kobce Němčice a rozhledny Koráb v Kdyrské vrchovině, nazývané též Branžovským hvozdem, se nejlépe hodí jaro. Zdejší listnatý les se začíná teprve zelenat novými listy a nejvyšší rostlinné patro patří pestré květeně má tak ještě dostatek světla. Nebo druhá polovina prázdnin, kdy je země poseta nepřehlédnutelnými vrcholovými hrozny bobulí chráněného áronu plamatého. Letos to ovšem kvůli tropickému a suchému létu neplatilo. Les byl unavený nedostatkem vláhy již koncem května. Áron je společně s měsíčnící vytrvalou dominantní bylinou zdejšího více než 200 let starého smíšeného listnatého a sutového lesa. Obě rostliny byly jedním z hlavních důvodů k vyhlášení přírodní rezervace. Zřízena byla již v roce 1933; patří tudíž k nejstarším zvláště chráněným maloplošným územím v Plzeňském kraji.

Než se po ní projdeme, zastavme se na moment u pojmenování Branžovský hvozď: Hvozď je hluboký, rozsáhlý, často pohraniční les. Slovo pochází z praslovanského gvozď, které je obměnou prae-evropského chorvst (chrast). V dnešní češtině už je pojem hvozď archaický a udržuje se prakticky jen prostřednictvím několika jmen obcí, pohoří nebo lesních celků. Mnohem známější než Branžovský hvozď je Královský hvozď, jedna z nejtypičtějších částí Šumavy s Černým a Čertovým jezerem.

S jarem rozkvétají v rezervaci rozprostírající se na téměř 11 hektarech i další rostliny charakteristické pro tento typ lesa: Například z těch vzácnějších kyčelnice cibulkonosná, kokořík

Áron plamatý – květ, plody

Foto (2x repro)

mnohokvětý, lilie zlatohlávek, pupkovec pomněnkovitý.

V některých chráněných lokalitách se musí ta která vzácná rostlina usilovně hledat. O áronu plamatém na Herštýně to ovšem neplatí. Návštěvníka vítá na samém okraji rezervace a provází ho v kobercových porostech po celém jejím území. Je to jednoděložná bylina zajímavá především zelenobílým toulcovitým květenstvím. Jednotlivé kvítky, jichž je značné množství, jsou uspořádaný

do spirály. Naspodu palice jsou samičí květy, nad nimi je úsek květů samčích a ještě výše je soubor sterilních květů v podobě brvitých výrůstků na cibulkovité bázi.

Áron plamatý je ryze evropskou rostlinou, v ČR se vyskytuje roztroušeně pouze v její západní části. Je příbuzný kornoutice africké, oblíbené pokojové a satební květiny známé spíše pod názvem kala. Další jeho příbuzný – dáblik bahenní – je naší skromnější obdobou kaly rostoucí v mokřadech a vlhkých listnatých a smíšených lesích.

Popisovaná lokalita je spíše známa zříceninami hradu Nový Herštein založeného okolo roku 1340 Buškem II. z Velhartic.

Nadmořská výška přírodní rezervace Herštýn se pohybuje v rozmezí 600 až 682 m n. m. Přesto a nehledě na zdejší poměrně drsné podhorské klimatické podmínky roste před vstupem do chráněného území několik letitých exemplářů ořešáku vlašského. Ten vzhledem ke svému jižnímu původu přirozeně preferuje teplejší stanoviště.

Obdobný biotop, jako je ten herštýnský, chrání i nedaleká přírodní památka Hora ve vrcholové části stejnojmenného kopce o nadmořské výšce 760 m. Jen populace měsíčnice vytrvalé je zde podstatně významnější. Jediná její rostlina dokáže vyprodukovat až 380 semen; úspěšně se šíří i vegetativně oddenky. Květy vykvétají zpravidla až od pátého roku existence byliny.

Na obě chráněná území dovede zájemce červená turistická značka z rozcestí Vejprahy u silnice ze Kdyně do Němčic. (zh)

Zoologické zahrady III. tisíciletí

PO ŠKOLNÍCH VÝLETECH JE ZOOLOGICKÁ ZAHRADA ČASTÝM CÍLEM DĚTÍ Z LETNÍCH TÁBORŮ. JE TO VŽDY NEJEN ZAJÍMAVÝ, ALE I POUČNÝ VÝLET... ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ ALE ORGANIZUJE I VLASTNÍ TÁBOR. SAMOZŘEJMĚ ZAMĚŘENÝ NA POZNÁVÁNÍ PŘÍRODY. VŽDYŽ VÝCHOVA DĚTÍ K RESPEKTOVÁNÍ PŘÍRODNÍCH HODNOT JE JEDNOU Z JEJÍCH HLAVNÍCH POSLÁNÍ.

Ve městě a přitom v přírodě

Letošní inspirací pro táborový program byla nová expozice Poklady ostrovů

Tradiční letní příměstský tábor „S kamarády ze zoo“ pořádaný ve dvou běžích Sdružením Iris a Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně se uskutečnil – jak jinak než na osvědčené základně v 1. ZŠ. Má velké sportovní zázemí a hlavně jsou z ní výborně dostupné lesy a rybníky na severním okraji města.

Inspirací pro program se stala nová expozice v pavilonu nosorožců nazvaná Poklady ostrovů. Po celý čas tábora se soutěžilo jak ve vědomostech, tak zručnosti či fyzice a postupně se každému oddílů vršila pomyslná hromádka „zlatáků“ – klíče k závěrečné výhře v podobě pokladu.

Hned ke sklonku prvního dne navštívila tábor tajemná příšera Quetzalcoatl. Děti ji ale i přes nástrahy snadno přemohly. Na besedě s pracovní-

cemi zoologické a botanické zahrady se táborníci seznámili s nebezpečím, s kterým se musí potýkat naši volně žijící ptáci, tak ti co žijí v daleké Asii. Právě na ně je zacílena ochranná kampaň Evropské asociace zoo a akvárií (EAZA) Ztichlý les.

Rovněž tento rok děti nasedly do vlaku směrem do nedalekých Kornatic, kde na ně čekal lesník Lesů ČR Ing. Pavel Šeřl s jeho vábníky, putavým vyprávěním o lesních strašidlech a odtajněnou spoustou lesních zákonitostí. Stihly si zkusit též zážitkový chodník, vytvořit medaile pomocí různobarevných značkových sprejů a hlavně se setkaly s řadou lesních živočichů.

Zoologické zahradě věnoval letošní program dva dny. Než se tam děti vypravily, jak už bývá

zvykem, vyrobily pro šimpanzí skupinu papírové hračky.

Vysvětlení pro mnohé přírodní jevy našli táborníci v Techmánii. Někteří třeba zjistili i pro co mají předpoklady. Nejvíce se jim líbila show o dusíku, kdy si ti odvážní mohli vyzkoušet kapalný plyn do slova na vlastní kůži.

V táboře přivítali i několik návštěv: Jak se vyhnout nebezpečím, která mohou prázdniny přinášet, poradili jeho účastníkům pracovníci Městské policie Plzeň. Děti si vyzkoušely zacházení s detektorem, sledovaly ukázkou psůvoda se služebním psem Grimem a něco se dozvěděly též o odchytu zvířat, která končí v útulku. Rozlišit lišku obecnou od polární, vidět, jak vypadá liščí a jezevčí mládě nebo zkusit na rukavici dravce káně Harrisova a dozvědět se o nich co nejvíce, to vše nabídlo setkání s dlouholetým chovatelem Jaromírem Šulcem. Beseda s ošetřovatelem plzeňské zoo Milanem Hřebíkem poodhalila svět papoušků. Věnuje se jim již od dětství.

Poslední hodiny tábora i letos patřily scénkám, které si jeho účastníci připravili pro své rodiče a rodinné příslušníky.

Již po třetí se uskutečnil poslední srpnový týden tábor na konci prázdnin. Rovněž ten se těší velké oblibě, a to hlavně z důvodu jeho konání přímo v zoologické zahradě.

Text a foto Ivana Jandová

List z herbáře

Poznávací znamení: silná příjemná vůně

Obě rostliny náležejí k početné čeledi hluchavkovitých (*Lamiaceae*) s 7 200 druhů v 236 rodech a rozšířením po celém světě. Vyrůstají se jedná o byliny, keře, liány a stromy. S výjimkou dřevin je hojně zastoupena též v ČR. Některé jsou léčivé. Mnohé se využívají jako aromatické koření nebo zdroj silic. Výraznou vůni se vyznačuje jak cizokrajný rýmovník (*Plectranthus*), u nás proto pokojová rostlina, tak volně rostoucí máta klasnatá (*Mentha spicata*).

Rýmovník, pěstovaný v několika druzích, je současnou módní rostlinou. Pro snadné vegetativní množení, jednoduché pěstování a vlastnosti se lavinovitě šíří z domácnosti do domácnosti. Ozdobný je především silnými kožovitými listy, které i dlouho po utržení vydrží svěží. V nich obsažené výrazné vonné silice působí proti rýmě nebo ucpanému nosu. Odtud i nejčastější název, i když správnější je jméno molice či moud. Rostlina vzhledu malého keříku má ještě jednu výbornou vlastnost: odpuzuje hmyz, především mou-

chy a komáry. V místnosti, kde roste se lépe dýchá, její přítomnost ocení především astmatici.

Máta klasnatá je vytrvalá až přes metr vysoká rostlina vyskytující se nejčastěji na naplaveninách okolo vodních toků, v rákosinách na březích rybníků, jezer nebo močálů, jakož i na zavlhčích zahradách, polích, loukách, pastvinách a okolo vlhkých polních nebo lesních cest. Rozrůstá se pomocí podzemních oddenků. Čepele listů jsou porostlé chlupy. Drobné nařadovělé až modravé kvítky vytvářejí poměrně řídký 4 až 11 cm dlouhý lichoklas.

Listy máty klasnaté se používají k přípravě čajů, které mají příjemnou vůni a chuť, nebo jako základ pro přípravu odvarů s léčivými účinky při onemocnění horních cest dýchacích, břišních potížích a také jako přísada do koupelí pro léčení revmatismu a kožních nemocí. Máta klasnatá je sama o sobě neobyčejně variabilní, navíc se často kříží s dalšími druhy máty. Je základem i ustáleného křížence známé máty peprné. (zh)

Foto František Hykeš

Máta klasnatá

Rýmovník

Expedice za poznáním

Otazníky nad Moravskou Saharou

Právě vrcholily srpnové tropy. Počasí v Moravské Sahare bylo tedy autentické. Zato některé zdejší skutečnosti vyvolávaly otázky. Jako například proč, když mají zdejší vrstvy váteho písku mocné až 30 m složení velmi blízké písku z asijské poušti Gobi, se oblast nazývá Moravskou Saharou. Sahara je známější, je reprezentantem pouští, tak asi proto. Proč se zalesněné území o rozloze 12 000 ha oficiálně jmenuje Bzenecká Doubrava (dúbrava) a dub se zde téměř nevyskytuje, na to existuje racionální odpověď. Můj průvodce – zástupce správce Lesní správy Strážnice Lesů ČR, která na rozhodující části tohoto rozsáhlého lesního komplexu mezi Strážnicí na jihu a Vracovem na severu hospodář, Ing. Tomáš Chronek, vysvětluje: „Ještě ve 13. století zde byl hustý dubový porost. Lidskou činností, především kácením a intenzivní pastvou dobytka, ovšem bylo do počátku 19. století plně odkryto písčité podloží a vítr začal písek rozšiřovat též na pole. To se samozřejmě místním, vrchnosti především, nelíbilo a hledalo nápravu.“ Ne náhodou stojíme při pohledu do minulosti tohoto území u pomníku lesního inspektora Johanna Bedřicha Bechtela. Byl to právě on, kdo se v letech 1825 až 1852 zasloužil o opětovné zalesnění plochy o rozloze 5 000 ha, byť borovicovými monokulturami. Přestože zkoušel vysazovat různé dřeviny a v odlišných sponech, opakované pokusy ho přesvědčily, že nový les vytvoří na čtvrtrodních vátých písčích pouze borovice.

Prakticky se o zalesňování zdevastované, ladem ležící půdy zasloužil Karel Jančík, lesník z Ratiškovic. „Ukázalo se, že nejlepší je vysazovat jednorodní semenáčky do speciálně připravené půdy. Pozemek se zoral do půl metrové hloubky, což vyneslo k povrchu sporé živiny v půdě. Než vyrostly, pěstovaly se mezi nimi ještě okopaniny, hlavně brambory. To mělo trojí přínos: Pro místní to představovalo nějakou obživu navíc, ale hlavně jejich okopáváním se likvidovala buřň, která by jinak utlačovala malé stromky. A také se kolem nich kypřila zem,“ uzavírá výklad průvodce.

O mocnosti pískových vrstev Moravské Sahary – mořských sedimentů z mladších třetihor – se lze přesvědčit v pískovně Bzenec-Přivoz v těsné blízkosti Národní přírodní památky Váté písky. Nebo na obnažených březích v těchto místech regulacemi nespoutané řeky Moravy u přírodní památky Osypané břehy.

Jak by přibližně vypadalo zdejší území, nebýt J. B. Bechtela a nebylo opět zalesněno, ukazuje právě Národní přírodní památka Váté písky. Chrání bezlesý asi 60 m široký a 5,5 km dlouhý bezlesý koridor, původně protipožární ochranné pásmo, podél železniční tratě mezi Rohatcem-Kolonií a Bzencem-Přivozem s výskytem významných pískomilných společenstev. Z rostlin je zde nejvíce rozšířený paličkovce šedavý. Dále se tu vyskytuje např. kavyl písečný, divizna brunátná nebo radyk sítinovitý. Z hub v lokalitě roste především velmi vzácná outkovka neladná, která se v ČR objevuje jen na dalších dvou místech. Fauna je zastoupena více než 10 teplomilnými vzácnými druhy. Setkat se tu lze kupříkladu s kudlankou nábožnou, mravkolvem běžným, stepníkem rudým či dudkem chocholatým.

Bzenecká Doubrava je lesem zvláštního určení s půdoochrannou funkcí. V roce 2004 se stala v rámci soustavy Natura 2000 součástí ptačí oblasti Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví. Hnízdí zde čápi bílí, motáci, lelci lesní, strakapoudi jižní a prostřední a další ptáci. Tomu musí být podřízeno i lesnické hospodaření. Navíc se na jejím území

Obnovený památník věnovaný J. B. Bechtelovi. Letos je to 150 let, co zemřel.

Ing. Tomáš Chronek
Ze skutečně dubového porostu zůstaly jen ojedinělé solitérní stromy.

Část Vátých písků letos poničil požár od jiskry ze zablokané brzdy na železničním voze.

Hluboce zaříznuté údolí Moravy ukazuje mocnost pískových vrstev.

Kudlanka nábožná

nachází sedm maloplošných zvláště chráněných území. Ovšem katastrofy, ty nerozlišují. Prvou byl rozsáhlý požár v květnu 2012. Přes nasazení velkého počtu hasičů a techniky, prakticky z celé republiky a ze západního Slovenska a lokalizaci ohně během jednoho a půl dne, následky byly hrozné. Ohněm bylo zasaženo 165 ha lesa. Příčinou mnoha milionových škod byl zřejmě odhozený nedopalek cigarety. Jestliže do té doby hledali turisté v Doubravě původní porost vysazený ještě za působení J. B. Bechtela, dnes se rádi podívají i na desítky hektarů lesa v plenkách v místech nedávného požářiště.

Další katastrofa, která může postihnout celý lesní komplex, je podle Ing. Chronka na obzoru. Tou hrozbou je chroust maďalový. „Už loni zde napáchal na našich lesích škody za více než deset milionů korun. A v příštím roce vrcholí jeho čtyřletý cyklus,“ vysvětluje lesník a pokračuje: „Když dojde k rojení brouka, dospělci škodí žírem na listnácích, ale pouštějí se rovněž do prašníkových květů borovic. Populační hustota dospělých brouků bude zřejmě významně vyšší než byla při posledním rojení v roce 2015. Jedinou opravdu účinnou ochranou i při správné lesní agrotechnice je letecký postřik. Mám ale velkou obavu, že nám kvůli ochraně území nebude povolen. Vedeme s ochranáři intenzivní jednání, přesvědčujeme je, že by po příštím roce s přihlédnutím k rychlému množení dalších škůdců mohl z Doubravy zůstat jen polomrtvý les. Ale velkým optimistou prozatím nejsem. Kritický stav přitom u chrousta začíná už od 0,5 až jedné ponravě třetího instaru na metr čtvereční. Tady je jich i přes deset! Navíc letošní výskyt určitého množství dospělců může znamenat, že se vývojový cyklus škůdce vlivem klimatu zkracuje na tři roky. Nebo sem naletěl jeho další kmen. Možnosti snížení škod chroustem maďalovým v území Lesní správy Strážnice je také předmětem výzkumného grantu.“

Bzenecká Doubrava je důkazem, že se klima opravdu mění, a to nejen v posledních letech. Mohutné dubové lesy zde mohly vyrůst, protože zde bylo v té době více vláhy a možná i chladněji. Uprostřed léta se písek rozehřívá na slunci až na 60 °C! Kvůli škůdcům bude stále složitější vypěstovat i nový les borový. Vyšší teploty a stále méně srážek svědčí nejen chroustu maďalovému. Větší a větší obavy mají lesníci i z dalších škůdců, zejména z sosnokaze borového a lýkožroutů (kůrovců) borového a vrcholového. První z jmenovaných se prozrazuje ožíráním jehličí – stromy jsou jako by byly „ostříhané na ježka“. Jeho intenzivní výskyt letos postihl přes 2 000 ha lesa. Snad se nestane to nejhorší a rozlehlý lesní komplex se postupně opět nepromění v bezlesí a jeden velký úhor.

Text a foto Ing. František Hykeš
(Poděkování za servis při získávání informací pro článek náleží Lesům ČR – krajskému ředitelství v Plzni a LS Strážnice.)

Kde je domov tuleňů, delfínů, mořských krav

Pobřežní vody, jak praví definice, jsou nejúrodnějšími vodami oceánů. Většina korálových útesů se nachází právě v jejich zóně. V pobřežních vodách se vyskytuje mnoho specifických, svérázných obyvatel, ale navštěvují je též živočichové, kteří tráví většinu života v otevřeném oceánu. Uvidíme, jak vás toto soutěžní téma zaujme. Na to minulý přišlo opět značné množství odpovědí – a to převážně správných.

- 1 Velký korálový útes nacházející se u severovýchodního pobřeží Austrálie je dlouhý 2 300 kilometrů. Je tak velký, že je pozorovatelný z vesmíru. Jeho stáří může činit až 20 milionů let a jako u jiných korálových útesů jde o významné centrum podmořského života. Okolní oblast přitahuje ryby a tepe životem vlastního ekosystému. Celosvětově jsou korálové útesy zdrojem až šesti milionů tun vylovených ryb. Žel v poslední době čelí stále většímu ekologickému ohrožení. Soudíte, že všechny výše uvedené údaje odpovídají pravdě, nebo byste některé poopravili?
- 2 Podmořskými lesy se nazývají: A/ chaluhové porosty B/ rozsáhlá skupeniny řas C/ asimilující kořeny mangrovů?
- 3 Je možné, že největší druhy chaluh narostou denně až o půl metru? ANO/NE
- 4 Mořští tvorové nazývaní laickou veřejností mořská kráva jsou A/ ryby B/ savci C/ obojživelníci?
- 5 Velkými a známými obyvateli pobřežních vod jsou tuleni. Myslíte, že je pravda, že dokonce i spí pod vodou a jen pro nádech vyplouvají v pravidelných intervalech na hladinu? ANO/NE

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzeň Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň, a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 1. čísla časopisu IRIS, ročník 2018 – pro velký počet správných odpovědí bylo vylosováno opět pět jmen: Václav Vlk, Čivice; Václav Toucha, Plzeň; Pavel Dvořák, Plzeň; Ivana Brožovská, Staňkov; Dana Šílová, Tlučná.

Správné odpovědi na soutěžní otázky: 1/ příliv dokáže vzdmout hladinu až o 20 m / 2/ mušle jsou dvoudílné schránky mlžů; 3/ mořské želvy se na pobřeží množí; 4/ tučňák Humboldtův žije na západním pobřeží Chile a Peru; 5/ s kormoránem se lze setkat i v naší přírodě.

Všem výhercům blahopřejeme!

Jak získat časopis IRIS

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 90 Kč. Částku lze uhradit poštovní poukázkou, kde nezapomeňte uvést účel platby – PŘEDPLATNÉ IRIS, nebo bankovním převodem. Číslo účtu: 282 564 313/0300 – VS 200 303. V tomto případě je třeba sdělit jméno a adresu objednavatele. Na poštovní poukázce musí být vždy uvedena adresa: ZOO a BZ Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V Plzni na adrese vydavatele, v Akva tera na Palackého tř. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, na Krajském úřadu Plzeňského kraje, v Národním institutu pro další vzdělávání v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V Karlových Varech na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním institutu pro další vzdělávání v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli.

V Chebu v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat i ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji.

Do základních a mateřských škol v Plzeňském a Karlovarském kraji je IRIS distribuován převážně prostřednictvím obcí s rozšířenou působností.

Rozsvícená zahrada

Dvě novinky letošního léta jsou ve prospěch návštěvníků Zoologické a botanické zahrady města Plzně – pro jejich větší komfort.

„Aby se veřejnost bezpečně pohybovala po zahradě po celou její otevírací dobu, všechny páteční komunikace byly osvětleny,“ podotýká provozně technický náměstek ředitele zahrady Ing. Radek Martinec. „V podzimních a zimních měsících je zahrada otevřena i v čase, kdy už není venku světlo. Cesty lemují na čtyřicet elegantních přízemních lucerniček. Jejich provoz je řízen centrálně na základě denního světelného režimu. Osvětlení jsme vybudovali vlastními silami a splatili tak veřejnosti dlouholetý

dluh. Novinku určitě ocení i účastníci příležitostných večerních komentovaných prohlídek,“ dodává náměstek.

Pítka v podobě orangutana umístěné u lanového dětského hřiště ve spodní části areálu je již třetí svého druhu v zahradě. Vytvořil je opět sochař Jiří Kouřil a jeho součástí je i malé dětské brouzdaliště. Další pítka slouží návštěvníkům na statku Lüftnerka u hladího koutku a u expozice asijských zvířat.

(zh)

Foto Kateřina Misíková

K zamyšlení

Průmyslové haly lákají sovy a dravce

Obří průmyslové a skladovací haly vyrůstající v blízkosti dálnic a v nových průmyslových zónách často daleko od původní zástavby představují obvykle značný zásah do přírody. Určitě nepřidávají na krásu okolní krajiny. Nejčastěji se stavějí tzv. na zelené louce na kvalitní orné půdě, v celorepublikovém úhrnu výrazně zmenšují prostor pro přírodu.

Méně se o nich již hovoří jako o ptačí pasti. Podle plzeňského zvířecího záchranáře Karla Makoně nejvíce sem jezdí chytat kalouse ušatého, sovy pálené či puštíky, kteří zalétnou do hal ze zvědavosti nebo jsou do nich nechtěně dovezeni se zbožím či materiálem v kontejneru či na korbě nákladního auta. Z dravců při lovu potravy – vrabců, jiříček, holubů – vlétne omylem do haly i krahujec obecný, jestřáb lesní anebo poštolka. „Zatímco v minulosti byly tyto ptačí návštěvy v průmyslových a skladovacích objektech vzácností, dnes je jich o sto procent více a bude jich s další výstavbou nadále přibývat,“ tvrdí K. Makoně. Konstatování dokládá statistikou výjezdů do průmyslových parků a zón v Plzni, ve Stříbře, Kladru, Nýřanech, Úhercích, Volduchách, Chlumčanech, Blížeově... „Pokud by nás někdo ze zdejších zaměstnanců nekontaktoval, určitě devadesát procent ptáků by uvnitř hal uhynulo, neboť není schopno najít cestu ven,“ konstatuje K. Makoně.

(m-r)

ZOOTRHY PLZEŇ SE KONAJÍ

v kinosále SOU elektrotechnického ve Skvrňanech – Vejprnická 56
v termínech 6. 10., 3. 11., 1. 12.

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury. Jejich přejímka od 6 do 9 hod.

Cena stolu 100 Kč. Rezervace: 777 578 676.

AUTOCENTRUM TA

Jediný autorizovaný prodej a servis v Plzni
specializující se exkluzivně na vozy ŠKODA

JEDEME V TOM SPOLU

PRODEJ & SERVIS

Plzeň, Tylova 70, www.autocentrumta.cz

Vodárna **Plzeň**

**Máme stejné cíle,
respekt k přírodě
a její ochranu.**

Plzeňská vodárna a Zoo Plzeň,
to je partnerství založené na křišťálově
čisté vodě. Tak čisté, že ji může pít každý.

VODÁRNA PLZEŇ a.s. – Nový generální partner Zoo Plzeň

Skvělá voda každý den
www.vodarna.cz

Návštěvníkový servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA
MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně duben – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Vstupné: dospělí 150 Kč, zlevněné 110 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 490 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma.

listopad – březen od 9 do 17 hod.

Vstupné: dospělí 100 Kč, zlevněné 70 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 310 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma.

Parkoviště 50 Kč. Společné vstupné ZOO a BZ + DinoPark:
dospělí 240 Kč, zvyhodněné 170 Kč, rodinné 770 Kč.

Pernamentky ZOO a BZ – rodinná (dva dospělí, dvě děti 1 500 Kč).

V pondělí senioři v ZOO a BZ 30% sleva!

Psi do ZOO a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého tř. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 40 Kč, zlevněné 20 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

**Pro opakované návštěvy ZOO a BZ
i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!**

Zoologická a botanická zahrada města Plzně
Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň
tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu
Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz
facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris